БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. ОКТЯБРЬ 11 СРЕДА № 241 (5031).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Тыва автономнуг областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр эде тургузар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннарының күзелин барымдаалап көрбүшаан, националдарның хостуг бот-башкарттыларының принцивинге дүүштүр, а ол ышкаш тыва улустуң улам ынайгы национал-күрүне хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны хандырар сорулга-биле, ССРЭ-ниң Конституциязының 14 чүүлүнүң «е» кезээнге дүүштүр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

1. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1961 чылдың октябрь 9-та Чарлыы-биле Тыва Автономнуг Областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр эде тургусканын бадылаар.

2. Бо Чарлыкты ССРЭ-ниң Дээди Совединге бадыладыры-биле киирер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1961 чылдың октябрь 10-да.

Съездиге төлептиг белек

МОСКВА. (СЭТА). Никита Сергеевич Хрущев Винница областың Бершадск районнуң Сталин аттыг колхозунуң даргазы В. М. Кавунга, колхозтуң партия организациязының секретары Г. И. Куликке болгаш көдээ ажыл-агый артелиниң бүгү эр, хөрээжен колхозчуларынга чагаа чорудуп, шылгарыңгай чедишкиннери-биле холбаштыр оларга СЭКП ТК-ның мурнундан изиг байыр чедирген.

Чагаада чугаалап турары болза: сөөлгү чылдарның дургузунда колхоз тараа бүдүрерин ийи катап көвүдеткен болгаш ооң дүжүткүрүн дыка бедиткен, черниң гектар бүрүзүн эң чөп ажыглаарының чаа аргаларын тыпкан.

Ында сөөлгү дөрт чылдарның дургузунда тараа культураларының гектар бүрүзүнден алган дүжүлү ортумаа-биле 30 центнер болган. Чижээлээрге, бо чылын кукурузаның 900 гектар шөлүнүң га бүрүзүнден 60 центнер тараазны ап турар. Ол ажыл-агыйның дуржулгазы чүгле Винница обласка эвес, харын база бүгү Совет Эвилелинге сонуургалдыг.

Тараа бүдүрүшкүнүнүң ыңдыг хемчээли тарылга шөлдериниң тургузуун өскерткениниң, биче дүжүттүг, үнези биче культураларны эң дүжүттүг культураларбиле, хамыктың мурнунда кукуруза болгаш чочак-тараа ышкаш ыңдыг культуралар-биле солаанының күсели-биле чедип алдынган. Колхоз арыг чер ацдарылгазындан ойталаан болгаш олуртулга черин калбарткан, ол чорук дүжүтү бедидериниң чугула негелделериниң бирээзи болган.

Чагаада чочак-тараанның үжүр-дузазын онзалап демдеглеп турар, сөөлгү дөрт чылдарның дургузунда ооң гектар бүрүзүнден алыр дүжүлү ортумаа-биле 31 центнер болган.

Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының эрес-маадырлыг күш-ажылын — партияның XXII съездизинге төлептиг белээн демдеглээш, Никита Сергеевич Липецк областың «Петровский» совхозунуң сонуургалдыг дуржулгалыынче кичээнгейни көрүнүүрүп, багай ажылдап, ажыл-агыйжы эвес чорукту көргүзүп, бүгү улустуң чер ышкаш ыңдыг байлаан сагыш салыышкын чокка көрүп, партияның болгаш улустуң оларга көргүскен идегелин бадыткавайн турар ыңдыг ажыл-агыйларның болгаш удуртукчуларның дугайын база бижип турар.

Н. С. Хрущевтуң демдеглеп турары болза: ам бистиң партиявыс болгаш бүгү совет улус коммунистиг тургузуушкүннүң улуг сорулгаларын шиитпирлеп турар. Ол чорук дзаскан ажыл-херекти ак-сеткилдиг көөрүн, бистиң Төрээн чуртувустуң байлактарын көвүдедир дугайында сагыш салыышкынын илергейлээрин улуг-даа, биче-даа бүгү удуртукчулардан, бүгү коммунистерден, комсомолчулардан, совет кижи бүрүзүнден негеп турар. Ыңдыг байлактарның бирээзи болза чер болур. Бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга черни чөп ажыглаар чорук коммунизмни тургузарының чугула сорулгаларының бирээзин—көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузарын кыска хуусаларда шиитпирээр арганы бээр.

ОРГАНИЗАКЧЫ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕҢНЕЛЧЕ

Төөгүлүг болуушкунга — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир ам каш хонук арткан. Төрээн партиязының XXII съездизинге белеткелдиң хүннеринде Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың партия организациялары ажылчы чоннарның ортузунга организакчы ажылының деннелин эвээн бедиткеннер. Ооң тодаргай чижээн дараазында чамдык фактылардан көрүп болур. Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозта партком (секретары эш Чылбак-оол) СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин совхозтуң коммунистериниң, эр, хөрээжен ажылчыннарының ортузунга тайылбырлап таныштырар, пропагандалаар ажылды багай эвес организастаан.

Бистиң үениң төөгүлүг документилерин массаларга таныштырып тайылбырлаар ажылга ол совхозтуң партия комитеди бодунуң өөрө өскижүннерин болгаш агитаторларны совхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс участоктарынга чогуур үеэзинде быжыглаан, бригадалар, фермалар аразынга парткомнуң, дирекция черииниң база профэвилелииниң ажылчыннар комитединиң шилчиир Кызыл тугун болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң аразынга вымпелдерни, акша шаңналдарын тургускан. СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың түүнелдерин чогуур үеэзинде үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын нептередип турар. Партийжи масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды совхозтуң планныг сорулгаларын күүседири-биле сырый холбаштырган түүнелинде «Барлык» совхоз күрүнеге тараа садарының чыл планын 126,2 хуу, дүктүн — 110,2 хуу, суттун—106,7 хуу күүсеткен.

Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозта партия организациязының секретары эш Парфенов хову-трактор бригадаларынга, сүт-бараан фермаларынга доктаамал барып, ында ажыл-ишчилерге илеткелдерни, лекциларны, беседаларны билдингири-биле кылып бербишаан, тараажылар, механизаторлар, малчыннар ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылга партия болгаш профэвилел организацияларының активчилерин калбаа-биле киириштирип турар. Ында агитаторлар эштер Сагды, Дорохов болгаш өскелер-даа тараажыларга, механизаторларга, саанчыларга, кадарчыларга чүгле беседаларны, номчулгаларны эвес, харын партбюронуң даалгазын ёзугаар совхозтуң, ооң ажыл-агый участоктарының амыдыралы, сорулгалары-биле сырый холбашкан лекциларны, илеткелдерни кылып турарлар. Күрүнеге тараа садар планын ол совхоз 115,1 хуу, дүктүүн — 111,4 хуу күүсеткенин, көдээ ажыл-агыйның өскедаа продуктуларын бүдүрер база күрүнеге садар хүлээлгелерин чедишкинниг күүседин турарын таварылга деп санап болбас.

Массалар ортузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылды кайда эки тургускан болдур, ында ажыл-агыйның чедишкинниг чоруп турарын амыдырал тодаргай бадыткап турар. Маңаа чижек кылдыр Кызылдың электростанциязының коллективиниң амыдыралын көргүзүп болур. Ында партия организациязы (секретары инженер эш Антонов) СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин коммунистерге, ажылчыннарга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга тайылбырлаарын эки организастаан, коммунистиг кижизидилгениң 8 школаларын коллективте тургускан, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш патриоттуг шимчээшкинде станцияның бүгү ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының 90 хуузу киржип турар.

Партия организацияларының отчёт-сонгулдалыг хуралдары болгаш партияның районнар, Кызыл хоорай база область конференциялары чамдык партия эге организацияларының, парткомнарның, СЭКП-ниң чамдык райкомнарының болгаш хооркомунуң организакчы ажылының деңнелинин ам-даа чаңыраа-биле демдеглээн. СЭКП-ниң Кызыл хооркому ылангыя чамдык бүдүрүлге база тудуг черлеринде партия эге организацияларынга тодаргай удуртулганы четпес хандырган, практиктиг дузаны чедирбейн келген, партияның Эрзин райкому районнуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганы кошкак боттандырган. Чүгле социалистиг хүлээлгелерни эвес, харын күрүне планнарын күүседип шылайн турар алгы заводу, ыяш үлетпур ажыл-агый чери ышкаш бүдүрүлгелер Кызыл хоорайда бар, а Эрзин район күрүнеге сүт садарының чыл планын октябрь 1-ге чедир чүгле 88,2 хуу күүсеткен.

Бистиң чуртувуска коммунизмни калбаа-биле тургузуп турар үеде массалар ортузунга чер-черниң партил организацияларының кижизидикчи болгаш организакчы ажылының деннелин кажангызынлан-даа артык бедидериниң өргежок чугулазын СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде онзалап айыткан.— **Коммунизмни калбаа-биле тургузуп турзының үеэзи совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү болур Коммунистиг партияның ролюнуң база ужур-дузазының улам ыңайгы өзүүшкүнү-биле онзаланып турар**—деп. Программаның төлевилелинде бижээн. Бо чаа, бедик негелдеге дүүштүр ажылчы чоннарның ортузунга масса-политиктиг база организакчы ажылды улам-на күштелдирерин, ажыл-агый сорулгаларын чедишкиннинг шиитпирлээри-биле партийжи ажылды мергежилдиг холбаштырарын районнарның, хоорайның партия конференциялары СЭКП-ниң райкомнарындан, хооркомундан болгаш чер-черниң партия организацияларындан негээн.

Организакчы ажылда кол чүүл — кадрларны шын шилиири, таарыштыр тургузары, хүн бүрүде кижизидери, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастаары болгаш доктаамал хынаары болур. Партия организацияларының отчёт-сонгулдалыг хуралдарының, партияның районнар болгаш хоорай, область конференцияларының үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастаары чер-черниң партия организацияларындан хүн бүрүде негеттинип турар.

Мемориалдыг самбыраны ажытканы

Күрүне банкызының Бии-Хем районда салбырының бажыңы. Бо улуг эвес, бичежек бажыңга, 40 чыл мурчунда Тываның арат массаларының революстуг кезээниң төлөлекчилериниң хуралы болган. Аная Тываның Араттың Революстуг Намын организастаа тургускан. Чоокта чаа турачылар бистиң области Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр чарлаан төөгүлүг болуушкунга тураскааткан митингини ол бажыңның чанынга эрттирген. Байырлалдыг үүнде келген аалчыларны— Дөг-Алтай болгаш Иркутск областарның, Бурят АССР-ниң, Хакас Автономнуг областың, Красноярск крайның, Моол Арат Республиканың Убса-Нуур аймааның төлөлекчилерин чыылганнар байырлалдыы-биле уткаанар.

Ооң соонда аная мемориалдыг самбыраның байырлалдыг ажыдышкыны болган. Ында бижээни болза: «Бо бажыңга 1921 чылдың октябрь 29-та Тыва Араттың Революстуг Намын тургузар деп шиитпирни хүлээп алган чөвүлел хурал эрткен».

Өөрүшкү-биле

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Культура бажыңына Тывага национал-хосталгалыг революцияның тиилээнинден бээр 40 чыл болганына холбаштыр болган байырлыг хурал соонда, уран чүүл бөлүгүмүнүң киржикчилериниң солун концерти үнүп турган.

Концерт орту кирип чорда, сценага СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң бирги секретары эш Кызыл-оол үнүп келгеш:

— Эштер, бөгүн тыва улустуң амыдыралында онза болуушкун болган-дыр. Россия Федерациязының Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар Тыва автономнуг областы Тыва АССР кылдыр эде тургускан-дыр. Бо дээрге Н. С. Хрущев баштаан СЭКП Төп Комитединиң ленинчи национал политиказының ачызында болган — деп чугаалаарга, культура бажыңына диңмиттиг «Ура» чангыланып үнген.

«СЭКП делегерзин!», «Совет чазак делгерезин!» деп кыйгылар, өөрүшкүнүң өске-даа чылыг сөстери ооннооон ыңнаалып, ыка үр үениң ишинде үргулчулеп келген.

Тыва АССР-ниң тургустунганынга холбаштыр улуг өөрүшкү, чоргааралбиле долдунган районнуң ажылышчилери социалистиг Төрээн чуртунуң чечектелиишкини дээш улам күжениишкинниг ажылдаарын Төрээн партиязынга, Совет чазакка илередип турарлар.

Быжыг найырал

Тыва автономнуг областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр эде тургузар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын бистиң студентилер улуг өөрүшкү-биле дыңнап, аная чоргааралывысты илергейлеп тур бис.

Кызылдың күрүнениң педагогика институдунда хөй национал оолдар, кыстар өөренип турар бис. Мен бо өөредилге чылында институтту досзуп, дээди эртемниг башкы болуп ажылдап эгелээр мен. Ол менээ улуг өөрүшкү, аас-кежии. Чаңгыс курста кады өөренип турар эштерим орус Александр Афанаскин, бурят Владимир Степанов, тыва Хайдын Шулуу болгаш оон-даа өскелер-биле найыралдажып, өөредилгеге болгаш чуртгалгага бот-боттарывыска дуулаалаш турар бис. Төрээн Тывавыстың АССР кылдыр чарлаттынганы тыва улустуң амыдыралынга кайгамчыктыг улуг болуушкун болган. Ынчангаш партиягa, Совет чазакка четтирдивис.

Ф. УДУМБОРА,
студент.

Өөрүшкүлүг уткуп тур бис

Тыва автономнуг областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр эде тургузар дугайында Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын радио дамчыштыр дыңнааш, ол Чарлыкты «Найырал» совхозтуң саанчылары бистер Тываның бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей кайгамчык улуг өөрүшкүлүг уткуп хүлээп алдывыс. Тываның ажылчы чоннарының дугайында соксаал чок чаагай сагыш салыышкыны дээш Коммунистиг партиявыска болгаш Совет чазаавыска чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис.

Тыва автономнуг областы Автономнуг АССР кылдыр эде тургускан чорук болза, бистиң Коммунистиг партиявыстың ленинчи национал политиказының амыдыралга боттаныышкынының база бир чайыннанчак илерээшкини-дир. Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республикавыс бистиң чуртувуска чырыткылыг келир үени — коммунизмни тургузарынга салыышкынын улам-на көвүдетсин дээш инек бүрүзүнден сүт саалдазының ниити хемчээлин чыл тоңчузүнге чедир 2000 кг чедирерин хүлээндим.

Д. НОРЖУҢМАА.
«Найырал» совхозтуң саанчызы.

Москваның тудугжуларының кежээзи

Октябрьның 8-те дыштаныр хүн москвачы тудугжуларның ёзулуг байырлалы болган. Бистиң найысылалывыс, каас-чараш Москвага база бир магалыг дериишкин—СЭКП-ниң XXII съездизи болуп эртер бажың немешкен.

Эрте-бурунгу тудуглары кайгамчыктыг архитектуралыг, чырыткылыг болгаш өөрүшкүлүг, делгем, чаа бажыңны боттарының өг-бүлезинге хүлээп алган. Бүткүр бодун шилден кылып каан чүве дег, оттар чайыналып турар бажыңны кижиниң көрүп туруксаазы келир. Делгем гранит плиталарны чада салып тургаш кылган кижилер кылаштаар оруктар, кирер эжиктерге үзүп келгилээн.

Октябрь 8-те ол чаа бажың алды муң кижини хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алган. Олар болза тудугжулар болгаш оларның аалчылары, найысылалдың хөй-ниитизиниң хөй санныг төлөлекчилери-дир. Демирден, граниттен болгаш шилден кылган, кыска хуусаада Москва Кремлинге тудуп дооскан ол орду кандыг болуп турарыл?

Шилден кылган эжиктен эрте бергеш, кедергей улуг манаар өрээлге баар. Тодаргайларга, манаар өрээлдер элээн каш. Оларның кайызы-даа каас-чараш болгаш ол-ла үеде таарыштыр кылганының бөдүүмүбиле онзаланып турар. Чырыы кайгамчык. Чидиг кызыл туктарның төлеминде эвилелдешкен республикаларның сүлде демдектери кичээнгейни хаара тудуп турар.

Ол бажыңның төлевилелин кылган кижи үүгле каас-чаражының дугайын бодап турган эвес, харын-даа келген кижилерге эптиг таарымчалыг болурунун дугайын база-ла бодап турган. Ында боду чылып турар чадалар безин бар.

Көрүкчүлер олурар зал. Ооң хемчээлдери кайгамчык улуг. Чүгле элээн каш чурагайлар бо-дур. Залдың бедии 22 метр, доора калбаа 36 метр, кудулаан ханызы 50 метр. Партериниң одуруглары амфитеатр-биле кады сценага барып үскен. Ооң сценазы чуртта ан-не улуг болуп турар. Сцена үүгле долганып турар эвес, харын-даа секторлар аайы-биле көдүрүлүп үнүп, чавызап бадып турар. Аная театр көргүзүүшкүннериниң кандыг-даа хевирлерин, харын эң массалыг хевирлерни-даа көргүзүп болур. Делгем экраныг болгаш делгем хемчээлдиг кинонуң дериишкиннери база бар. Агаар өйтап температуралыг. Серинткедиишкин плиталарны чада салып тургаш кылган кижилер кылаштаар оруктар, кирер эжиктерге үзүп келгилээн.

Октябрь 8-те ол чаа бажың алды муң кижини хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алган. Олар болза тудугжулар болгаш оларның аалчылары, найысылалдың хөй-ниитизиниң хөй санныг төлөлекчилери-дир. Демирден, граниттен болгаш шилден кылган, кыска хуусаада Москва Кремлинге тудуп дооскан ол орду кандыг болуп турарыл?

Шилден кылган эжиктен эрте бергеш, кедергей улуг манаар өрээлге баар. Тодаргайларга, манаар өрээлдер элээн каш. Оларның кайызы-даа каас-чараш болгаш ол-ла үеде таарыштыр кылганының бөдүүмүбиле онзаланып турар. Чырыы кайгамчык. Чидиг кызыл туктарның төлеминде эвилелдешкен республикаларның сүлде демдектери кичээнгейни хаара тудуп турар.

Ол бажыңның төлевилелин кылган кижи үүгле каас-чаражының дугайын бодап турган эвес, харын-даа келген кижилерге эптиг таарымчалыг болурунун дугайын база-ла бодап турган. Ында боду чылып турар чадалар безин бар.

Көрүкчүлер олурар зал. Ооң хемчээлдери кайгамчык улуг. Чүгле элээн каш чурагайлар бо-дур. Залдың бедии 22 метр, доора калбаа 36 метр, кудулаан ханызы 50 метр. Партериниң одуруглары амфитеатр-биле кады сценага барып үскен. Ооң сценазы чуртта ан-не улуг болуп турар. Сцена үүгле долганып турар эвес, харын-даа секторлар аайы-биле көдүрүлүп үнүп, чавызап бадып турар. Аная театр көргүзүүшкүннериниң кандыг-даа хевирлерин, харын эң массалыг хевирлерни-даа көргүзүп болур. Делгем экраныг болгаш делгем хемчээлдиг кинонуң дериишкиннери база бар. Агаар өйтап температуралыг. Серинткедиишкин бурунгу тудуглары кайгамчыктыг архитектуралыг, чырыткылыг болгаш өөрүшкүлүг, делгем, чаа бажыңны боттарының өг-бүлезинге хүлээп алган. Бүткүр бодун шилден кылып каан чүве дег, оттар чайыналып турар бажыңны кижиниң көрүп туруксаазы келир. Делгем гранит плиталарны чада салып тургаш кылган кижилер кылаштаар оруктар, кирер эжиктерге үзүп келгилээн.

Октябрь 8-те ол чаа бажың алды муң кижини хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алган. Олар болза тудугжулар болгаш оларның аалчылары, найысылалдың хөй-ниитизиниң хөй санныг төлөлекчилери-дир. Демирден, граниттен болгаш шилден кылган, кыска хуусаада Москва Кремлинге тудуп дооскан ол орду кандыг болуп турарыл?

Шилден кылган эжиктен эрте бергеш, кедергей улуг манаар өрээлге баар. Тодаргайларга, манаар өрээлдер элээн каш. Оларның кайызы-даа каас-чараш болгаш ол-ла үеде таарыштыр кылганының бөдүүмүбиле онзаланып турар. Чырыы кайгамчык. Чидиг кызыл туктарның төлеминде эвилелдешкен республикаларның сүлде демдектери кичээнгейни хаара тудуп турар.

Ол бажыңның төлевилелин кылган кижи үүгле каас-чаражының дугайын бодап турган эвес, харын-даа келген кижилерге эптиг таарымчалыг болурунун дугайын база-ла бодап турган. Ында боду чылып турар чадалар безин бар.

Көрүкчүлер олурар зал. Ооң хемчээлдери кайгамчык улуг. Чүгле элээн каш чурагайлар бо-дур. Залдың бедии 22 метр, доора калбаа 36 метр, кудулаан ханызы 50 метр. Партериниң одуруглары амфитеатр-биле кады сценага барып үскен. Ооң сценазы чуртта ан-не улуг болуп турар. Сцена үүгле долганып турар эвес, харын-даа секторлар аайы-биле көдүрүлүп үнүп, чавызап бадып турар. Аная театр көргүзүүшкүннериниң кандыг-даа хевирлерин, харын эң массалыг хевирлерни-даа көргүзүп болур. Делгем экраныг болгаш делгем хемчээлдиг кинонуң дериишкиннери база бар. Агаар өйтап температуралыг. Серинткедиишкин

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА

«Амгы үеним байдалында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның довтаалын амыдыралга боттандырбышаан, Барыын-Хемчик районнуң партия организациязы коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның политиктиг билиин бедиринің талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан. 1960—1961 өредилге чылында партия чырыдышкынының 36 бөлгүмнеринге 604 дыңнакчылар, оон иштинде 236 коммунистер, 151 комсомолчулар, 217 кежигүн эвес активтер өренип эрткеннер.

Дыңнакчыларга быжыг бөлгаш хары, амыдырал-биле холбашкан билиглерни бээр талазы-биле пропагандистер эштер Х. Отугаш, К. Бол, С. Доржу, Н. Гандин болгаш өске-даа чамдык эштер өредип турары кол темалары-биле кады боттарының кичээлдеринге дыңнакчыларның сонуургап турары районнуң, республиканың амыдыралы-биле холбашкан айтырыгларны доп-чу, тодаргай кылдыр тайылбырлап берип, эки ажылдап, кичээлдерни өредилге чылының эгезинден төнчүзүнге чедир организастыг эрттирген.

Районнуң болгаш республиканың база хамаарышкан колхозтун, совхозтун, будурулгенин амыдыралы-биле кичээлдерни ынчаар холбаштырган чорук районнуң планныг даалгаларын ажыл-агыйлар аайы-биле күүселиринге улуг идиглиг болган.

СЭКП райкому пропагандистерниң ийи хонук хуусаалыг семинарларын 2 удаа эрттирип, анаа пропагандистерниң чугула негеп турары темаларга 22 лекцияларны номчуулаан. Семинар үезинде пропагандистер боттарының дуржулгазын солчуп турганнар.

Бо чорук пропагандист кадрларны ажыл-агый организацияларының тодаргай экономиктиг көргүзүглери, анализтери материалдар-биле чепсеглээринге улуг ужур-дузалыг болган.

Ынчалза-даа эрткен өредилге чылында партия чырыдышкынын организастап турган, улуг четпестерни болдурган. Партияның чамдык эге организациялары өредилге чылының дургузунда чылдагаан чок черге 8—13 чедир кичээлдерни үзүп турганнар. Ындыг турдала партия организацияларының секретарылары шиитпирлиг хемчегларни албайн турганнар.

СЭКП райкомунуң бюрозу өредилге чылының иштинде партия чырыдышкынының ажылының дугайында 5 удаа чугаалашкан. А үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин хандырып шыдаваан.

Эрткен партия өредилгезиниң чылында чамдык партия организациялары комсомол чырыдышкынының четкилерин четпес удуртган. Чижээ, «Шекпээр» совхозунга, Ак-Довуракты, райпонун, коммунал ажыл-агый черлеринге 260 ажыг комсомолчулар болгаш 300 ажыг аныяктар өредилгеге хаара туттунмаан турганнар.

СЭКП райкому, партия эге организациялары 1960—1961 өредилге чылында партия чырыдышкынына болган четпестерни партияның ажык хуралдарынга чугаалажып көргеш, ол четпестерни бо өредилге чылында болдурбас дугайында тускай хемчеглерни ап чоруткан.

1961—1962 өредилге чылында партия чырыдышкынының четкизинге коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш кежигүн эвес активтерниң политиктиг болгаш экономиктиг билиглерин белдириниң белгүмнерин организастаар талазы-биле ажыллы эрткен чылга бодаарга элээн таарымчалыг кылганын демдеглезе чогуур.

Бо өредилге чылында районга 7 политшколалар, СЭКП төөгүзүн өренир — 7, марксизм-ленинизмнин үндезиннерин өренир — 4, тодаргай экономиканын — 12 бөлгүмнери болгаш өскээ ажыл-агыйның экономиктиг школазы, шупту 41 бөлгүмнер ажыллаар.

Партия чырыдышкынының ажылы эки шынарлыг болуру пропагандист кадрлардан кол хамааржыр. Ынчангаш партия райкому бо өредилге чылында районга 45 пропагандистерни, 6 консультантларны, 13 кижи составтыг методиктиг бөлүктү организастап турган.

СЭКП райкому, партияның эге организациялары бо чылын партия чырыдышкынының четкизин четчеленде коммунистерниң болгаш партия, совет активтериниң экономиктиг билиглерин бедиринче кичээнгейни угландырган. Оон түнелинде районда экономика өренир 12 бөлгүмнер болгаш 1 экономиктиг школаны четчеленде. Эрткен чылга деңнээрге тодаргай экономика өренириниң 5 бөлгүмнери немежип, дыңнакчыларның саны 2,3 катап өскен. Оон иштинде көдээ ажыл-агыйның экономиказының үндезиннерин өренир 3 бөлгүмнер ажылдаар. Ындыг бөлгүмнерни бир дугаар-ла тургусканы ол.

Оон-биле кады районга партия чырыдышкынының четкизин четчелеп турар үеде чедир кылдынмаан чүүлдерни демдеглээр херек. Философия, политэкономия өренир бөлгүмнерни болгаш культура университедин мынчага чедир тургуспаан. Четчеленде кылып турган, чамдык партия организациялары дыңнакчыларның ниити болгаш политиктиг билиниин деннелин өренип көрбейн, хамыктың мурнунда-ла беленин хараан, агар политика өренир бөлгүмнерге дээди болгаш ортумак эртемниг кижилерни дамдылай шаап алыр, четпес чоруктарны кылып турганын СЭКП райкому эткен.

СЭКП райкомунуң полит-чырыдышкын кабинеди бот-өредилгелиглерге болгаш пропагандистерге база дыңнакчыларга белгүмнер аайы-биле эргежок чугула чогуур өредилге херектелдерин, материалдарын ам-даа четчелеп, эмгелеп-секселе албаан.

Ам сорулга болза партия организациялары илерээн четпестерни дурген чайлаткаш, өредилге чылының дургузунда белгүмнерге политиктиг болгаш экономиктиг чугула айтырыгларның аайы-биле ниити лекцияларны номчуп, экономиктиг болгаш политиктиг конференцияларны, семинарларны өй-өйде эрттирери болур. Ындыг семинарлар, конференциялар мурнакчы дуржулганы нептерелиринге, бар арганларны болгаш курлавырларны илерелиг ажылаарынга, пропаганданың дээштиг болурунга, ажыл-агыйның адырларында четпестерни чайладырынга улуг дузаны бээр.

Х. КЕСТИКЕЙ,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Москва. Чаа Кузьминкаларда чуртталга бажыңнарының тудуушкуну.

Фото А. Стужиннии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Күштү немээр

Тараа ажаап алыышкының чедиишкиниг шиитпирлээринге кол ролзу механизаторлар ойнап турар. Механизаторларның будурукчулуг ажылдаары оларның эки чемненилтезинден база хамааржыр.

Эки шынарлыг, амданныг чемнерни ажыл-ишчилерге кылып бээри чем кылыкчыларының харыысалгалыг херээ. Колхозтуң Хараганныг-Үзүк хову бригадазында хөй механизаторлар ажылдап турар. Оларның үзүктел чок ажылдаарын хандырып, амданныг эки шынарлыг изиг чемнерни кылгаш, ажылдап турган черлеринге дүне, хүндүс-даа дивейн чедирип турар бис. Кандыг чемнер хереглеттинип турар болдур, ол ёзугаар кылып бээрин орландажып турар бис.

Эки чемненилге — ажыл-ишчилерге чаа күштү немеп, оларның ажылының эки үре-түнелдиин хандырар.

М. АҢГЫРБАН,
Хараганныг-үзүк салбырында повар.
Чөөн-Хемчик, «Большевик» колхоз.

Чодураачыларда

ЧААТЫ. Улуг-Хем районда «Чодураа» колхоз мал ажылынче, ылангыя кышка белеткелче кичээнгейни улам күштелдирип турар.

Кыштаглар септелгезинче күштү шын организастап, олче ылангыя малчыннарны эвилелдээнинден эрги кажааларны септээри ам доостур четкен. Чаа тулуглар немей былыр талазы-биле ажыл база багай эвес. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Темир-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Чаатыда сүт-бараан фермазында 100 инекке кылган кажааның тудуу доозулган, ам ында 100 инекке база бир кажааны өскээр кежүрери эгелээн. Ол ажылды ферма эргелекчизи эш Дунгар-оол уйгуп турар. Ол ышкаш Кара-Булунда төрүүр 1000 хойга кажааның тудуу ам доостур четкен.

Мал ажылынче кичээнгейни улгаттырганындан колхоз бо чылын күрүнеге дүк белеткээр планын хуусаа бетинде 102 хуу күүсеткен азы төрээн чуртка 199 центнер эки шынарлыг дүктү киирген.

Чедиишкиннерин быжыглавышаан, ниитиниң малын хур кыштагладырынга чодураачылар сорук киришкиниг ажылдап турар.

ЧЕДИИШКИНЧЕ ЧҮТКҮЛ

Ийи-Тал суурда өске бажыңнардан ылгалыр онзагай чери чок-даа болза, даштын штукатуралап, чугайлаан, шевергин ийи өрээлдиг бажынга кире бердивис. Элээн аянныг кылдыр кеттинген, ортумак сынныг херээжен кижи бисти эвилен үткүп алды. Бистин-биле мендилешкен соонда бут машиназын (дааранын олурган хире) кедээр каггаш, дашкаар үне берди.

Ол колхозчу өг-бүленин бажынынын иштинде дериг-хереклелерин көрүп олур бис. Кымның бажынында келгенивисти бистер билбес-даа турган бис, ынчалза-даа (ажылдап чораан келгени ол боор он), өг-бүленин эр ээзи кирип келди:

— Кыргыс Төмүр-оол дээр ийин—деп мендилешпишаан, ол бистин-биле таныжып, чугаа-соодун эгелээн.

«Аа! Кыргыс... Бо дээрге колхозтуң мурнакчы саанчызы Кыргыс Докпак Монгул-ооловнанын өг-бүлези чүве-дир» деп дыңнаанывысты ам-на сактып келдивис.

Докпак Монгул-ооловна ол арызында шайлыг донгуу тудуп алган кирип келгеш, чемин делгеп салгаш, бисти столче чалай-дыр. Аяк шай ижер аразында чугаалажып, мурнакчы саанчының чедиишкиннерин сонуургадывыс. Кыргыс бодунуң чедиишкиннериниң дугайында кончуг бөдүүн чижектер киирип, колдуунда-ла ниити колхозунуң ажыл-ишчи чедиишкиннерин чугаалап олурган.

8 чыл бурунгаар, Докпак Монгул-ооловна саанчылап кирип турарының үезинде колхозтуң мал ажылынга улуг четпестер турган. Ону көргеш, мал ажылынга ёзулуг ынак кижиниң сагыш-сеткили дөстүнметтеп, боду тудуп кирипсе черле дээре ышкаш сагындырар турган. Ылангыя сүт-бараан фермаларынга ажыл кончуг таарымча чок организастаттынган турганы-биле саанчылар ажылга ызыртынмас, олар чаа кижи-биле болган чок-ла солчуп турган. Ол берге үеде аныяк кыс Кыргыс Докпак колхоз баштаар черинге келгеш, ону саанчыладып көөрүн дилээн. Мал фермазының бригадири коммунист эш Чорбаа күзелдиг аныяк уругну саанчыга хүлээп алган.

Кыргыска ол-ла дораан хөй инек берип каан. Уксаазы багай, бызаалар-биле эдирип саар инектерни саап, оларга чанчыгары аныяк саанчыга баштайгы удаада кончуг берге турган. Чүгле инек саап кааш ынай болур эвес, кажаалар септелгезинге, мал чемнериниң белеткелинге болгаш ферманың өске-даа ажылдарынга болдунар арга-биле Кыргыс Докпак өжүп турган, ферманың өске ажылдакчыларының аразында макталды удатпаанда чедип алган.

1960 чылдан эгелеп саанчыларның алыр олча-ажыы көвүдээн, 5 хонуктун график планындан ажыр сагган литр сүт бүрүзүнге 15 көпеекти немелде төлевир кылдыр төлээр чурум доктаатты-ган. Мал ажылының продуктулуун бедидер дээш күженишкиниг ажыл-иш фермага калбарган, фермага мурнакчылар база өскен. Ындыг мурнакчыларның мурнуку одуруунга Кыргыс Докпак Монгул-ооловна чоруп келген. Ол каш чыл улаштыр колхозтуң мурнакчы саанчызы болуп келген, бо үенин дургузунда колхоз баштаар чери ону каш удаа өртектиг шаннаалдар-биле демдеглээн.

Ийи-Тал сүт-бараан фермазында 12 кижи составтыг коммунистиг күш-ажыл бригадазы дээш демисежип турар бригаданы организастап турда оон кежигүннериниң бирээзинге Кыргыс Докпак кирген. Ол бригаданың кежигүнү болганындан эгелээш мурнакчы саанчы чылда бодунга быжыглаттынган саар инек бүрүзүнден 1500 кг сүттү саап алыр хүлээлгени алгаш, бо хүннерге чедир ол аазаашкынның күүселдези дээш сорук кирген ажылдап турар. Тос айларның дургузунда ол бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1438 кг сүттү саап алган. Ону барымдаалап көөр болза саанчы бодунга алган социалистиг хүлээлгезин чыл төнчүзүнге чедир алдарлыы-биле күүседир дээрзинге чигзиниг турбас. Чер-чер Советтеринге сонгулдаларга чон улустуң ажылшчы бөдүүн уруу Кыргысты область Советиниң депутадынга сонгаан. Мурнакчы саанчыны чоокта чаа колхозтуң коммунистери партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алганнар.

И. ТОРЖУ,
Улуг-Хем район.
Жданов аттыг колхоз.

БАШТАЙГЫ ХҮН

Бызыл хоорайда, чурттун өске хоорайларында ышкаш, политиктиг чырыдышкынның системазының школаларында, бөлгүмнеринде болгаш семинарларында кичээлдер октябрь 3-те эгелей берген. Хоорайның партия организациялары өредилге чылының эгелээринде мурнунда улуг белеткел ажылын чорутканнар. Хоорайның партия эге организациялары партийжи пропаганданы улам калбартырының дугайында СЭКП ТК-ның айтышкынын улуртулга болдургаш, политшколаларны болгаш бөлгүмнерни четчеленде организастыг чорутканнар.

Эрткен өредилге чылының эки дуржулгаларын ажыглавышаан, «Тыва тудуг» трезинин, бус-турбина электростанциязының, аэропорттун, автосептелге заводунун, сайгарылга базазының, автотранспорт конторларының коллективтеринге коммунистиг кижизидилгениң школаларын тургускан, оларга 1,5 мүң ажыг ажылчыннар киргеннер.

СЭКП төөгүзүн өренир талазы-биле бөлгүмнериң саны хоорайда эрткен чылдагызындан ийи катап өскен. Чаа өредилге чылында хоорайга 5 мүң ажыг коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер 150 ажыг бөлгүмнерде болгаш политшколарда өренип киришкеннер.

Октябрь 3-те «Тыва тудуг» трезинин чанында коммунистиг кижизидилгениң 8 школаларына, электростанцияның цехтеринге, аэропорттун салбырларына болгаш өскедаа коллективтерге кичээлдер доктааткан шагында эгелээн. Дээре пропагандистер: автосептелге заводунда инженер эш Филимонов, «Тыва тудугнун» техниги эш Сорока, Күрбанкынын бухгалтери эш Полчанинов, бирги АТК-ның инженери эш Бакеев, пиво заводунуң мастери Петенев болгаш оон-даа өскелер баштайгы кичээлдерни бедик идейлиг деннелге эрттиргеннер.

Ынчалза-даа чамдык партия организацияларының секретарылары, албан черлериниң удуртукчулары болгаш пропагандистери политиктиг өредилгени организастаарынга хаарысалга чок болганнар. Алгы заводунда партия организациязының секретары эш Кобяков партияның хоорай комитедин мегелепкен. Эш Кобяков дыңнакчылар-биле беседа кылбайн, оларны агар политика бөлгүмүнге киир бижип алгаш, бирги кичээлге безин белеткенмээн болган. Пассажирлер АТК-зынга, республика әмнелгезинин коллективинге баштайгы кичээлдер үзүлгүлээн. Марксизм-ленинизмниң өжээки университединге кичээлдер организастыг эгедээн.

А. ЛЕПЕШКИН.

МАЛДЫ ХУР КЫШТАГЛАДЫРЫНГА

ШУЙ. СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнү чоокшулаан тудум, анаа уткуштур ажыл-иш бүгү черлерде улам-на калбарып, бедик үре-түнелдерлиг болуп турар. Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң малчыннары кышка белеткелин ам барык дооскан.

Колхоз шээр малын бо чылын 33 коданнарга кыштагладыр. Ам септеттинмээн чүгле ийи—Оргулайда болгаш Ой-Аксында кыштаглар арткан. Чаа кажаалар немей кылырының планы күүсеттинген. Чижээ, бирээзинге-ле 350—400 хой кирер алды, 300 хураганга бир кажааларны туткан, 100 инекке болгаш 50 бызаага кажааларның тудуу доостур четкен.

Малчыннарның чуртталга амыдыралын улам эжиждериниче угланган хемчеглерни колхоз баштаар чери болгаш ында партия организациязы база ап чорудун турар. Дөрт кыштаглан өске, шупту одарларда малчыннар чуртталга бажыңнары-биле бүрүн хандыртынган. Амгы кылып турар 2 чуртталга бажыңнары удавас доостур. Малчыннарның культурлуг хереглелинге колхоз бо чылын 6 чаа радиоприемниктерни немей садыш берген.

Колхозтуң бо чылын чаа организастаан хөй ажылының механизастаттынган бригадазының төвү Хаак-Бугазында чугула тудуглар кылдынган. Колхоз даргазы эш Кудурукпайның редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистин хойжу бригадавыстың төвү ёзулуг малчын суур кылдыр калбарып турар. Чоокта чаа чуртталганын 3 бажыңнары ажыглалда киргген. Багай эвес, чаа кызыл булунну дерээн. Культура-амыдыралдын бир чугула тудуу чунар бажын кылдынган. Малчын суурда чаа тудуглар улам немежип турар.

Хаак-Бугазында мал ажылының база элээн каш тудуглары кылдынган. Чижээ, хой малга үш улуг кажааларның тудуу доозулган.

ЭЭНЗИРГЕЙ БАЙДАЛДА

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң Y. Шынаа участогунуң ажылында шыдажыр аргажок улуг четпестер бар болуп турар. Оон төвү—Хөл-Өөжү суур бо хуннерде ээнзиргей байдалда. Мал чеми белеткеп турган сигенчи бригада дүшкен, садыг, радио ажылдавайн турар.

Ол суурнуң магазининге садыглап турган садыгжы Сангываа элээн хөй акша түннүг тудагдалдыг болган. Аңаа садыглаар чаа кижи келгижеге чедир магазинни ажытпас деп Тес-Хем райпозунуң (даргазы эш Уртунай) баштаар черинден келген айтыышкынның соонда Y. Шынаа участогунуң магазинининң эжиинден кара шооча дыка үр алырылбаан. Элээн үе эткен-даа болза ол магазинге кымның ажылдаары ажа чедир билдинмес. Мооң түнелинде ында колхозчуларның, малчыннарның шайдан эгелээш, өскедаа чугула чем продуктулары үстүп турар, а мал кажаалары септээрбиле аттанып үнер ужурлуг тудуг звенозунуң кежигүннери аш-чем, таакпы, серенги чогуннан магазин ажыттынарын манааш, туруп берген.

Суурда радио белдири ажылдавастаанган бээр чартык чыл ажыг үе эткен. Оон ужурун:—радио белдири ажылдадыр батарея чок—деп үндезин чок бадыткал-биле тайылбырлап турар. Херек кырында садыгларда батареялар бар. Оон ынай кино үндүрер тускай шимчедикчини ажылап, радио белдирин ажылдадып болур арга бар.

Колхозтуң ол участогу бо күзүн барык 1800 чыгыы хой тарып боозадыр турган, 1400-түү тарып боозаткаш, ажылын соксаткан. Инек тарып боозадырын шуут чорутпаан, соң түнелинде сула эдержилгеге чеже инек киргенил, чижээ кирбээнил деп чүве билдинмес.

Ол участокта малдың үчёду база сандаргай байдалда. Малчыннарның малының баш-санын ай санында санаваан турарындан чамдык малчыннарның малында тудагдалдар бар. Чижээ, ирт кадарчызы эш Яндай-оолдун боданындан 16 иттер, Доржу-Бөөтүң боданындан 10 шүрлен хойлар, а Маадыр-оол Аракчаанын боданындан 23 шүрлен хураган тудаан. Бо чорук болза, ында учётчик эш Допчут-ооллуң багай ажылдап, харыысалга чок болуп турарын хереченлеп турар-дыр.

Суурда культура одаа—клубтун, библиотеканың ажылы чорбайн турар. Ол чернин чуруттакчыларының клуб деп адап турары бичии бажынчыгаш колдуунда-ла ажылдаар контора ролю күүседип турар. Сөөлгү чылларда ол-ла «клуб» чоогунга өөжүп чоруп турган өдээ библиотека бо чайын хенертен чиде берген. Элээн үр үеде болган истээшкининиң соонда библиотеканың каш номнарын оон эргелекчизи Валентина Чоолу бодунун хуузунда бажынынга калагалап турары ирееэн.

Ында кижи әмнелгезинин пунктузунуң (эргелекчизи Дойду) ажылында улуг четпестерниң барынга колхозчулар чептүү-биле хомудап турарлар. Эмчи эш Дойду ырак-даа, чоок-даа черлерге чалалгага шуут барбайн турар.

Участоктун мурнакчы кадарчызы эш Араллиниң өөнге келдивис. Хөл-Өөжү суурдан шоолуг ырак эвесте. Ол малчынның ийи хар чедип чоруур бичии уруу аараан, салгазы кончуг болду. Уругнун адазы әмчите баарга эзт изин, баш аарыыр таварылгаларда хереглээр әмнерни эш Дойду таап берип каан. Өске аарыг болган болза канчаарыл ынчаш?

Эш Дойдунуң багай ажылынга колхозчуларның таарзынмайн турарын моон-даа өске чижектер-биле көргүзүп болур. Эш Дойду моон мурнунда шиитпирип база чораан, каржы, кайы хамаан чок чүве чугаалаар. Моон соңгаар Y. Шынааның малчыннары ыраккы кыштагларже көшүлей бээр. Оларга шавынгыр, ак-сеткилдиг, бодунуң мергежилинге ынак әмчи негеттинип турар.

Ленин аттыг колхозтуң баштаарчери бо чылын Y. Шынаа участогунга ийи сүт-бараан фермаларын тургузары-биле саар инектерни кадарчы Араллиниң коданынга чыып эгелээн. Инектерни чыып келзекелзе 125 четкен. Ынчаарга Араллиниң аалында 4 саанчы 48 инектерни саап турар, а 20 инекти ийиги фермаже чоруткан. Арткан 57 саар инектерни кым-даа сагбайн турарындан анаа-ла бызаалар әәп чоруп турар. 57 саар инектер чай дургузунда чеже хире сүттү берип болур турганы, ону саар аныяктар колхозта чок бе?

Үстүнде четпестер чүгле ажылагыйжы эвес чоруктун түнелинде болуп турар. Ону көре-тура ында ферма эргелекчизи болгаш партия эге организациязының секретары эш Мындыря оларның эптежип турары әлдептиг. Y. Шынаада ферма чевүлели база бар деп районнуң чамдык удуртукчулары бадыткан турар. Бир эвес ындыг чевүлел бар болза, бо четпестерни чүге эскербейн турарыл?

А. АЙР,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

СОВЕТТЕРНИҢ ЧУГУЛА АЖЫЛЫ

Ажылчы чоннарның бот ажылчорудулгалыг хөй-ниити организациялары Советтерниң даянныг күжү. Тываның хоорайларында болгаш суурларында квартал, кудумчу, бажың комитеттери, школаларда, уруглар яслилериндe болгаш садтарында төрелдер комитеттери, культура бажыңларының, клубтарның, библиотекаларының, номчулга бажыңнарының база пенсионерлер чевүлелдери, эш-хуузунун судтары, улусчу дружиналар, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш садыгның, транспорттун хөй-ниити комиссиялары доктаамал ажылдап турар. Бисте ам 355 квартал, кудумчу, база 6 бажың комитеттери бар. Оларның составында 1194 активтер сонгуткан. Школаларның, яслилериниң, уруглар садтарының төрелдер комитеттери 143, оларның составында 1908 ада-иелер сонгуттурган.

Колхозтарда, совхозтарда, будурулге, албан черлеринде 709 кижи составтыг 124 санныг эш-хуузунун судтары, 2516 дружиначылардан тургустунган 142 бөзек дружиналар чер-черде хөй-ниитиниң корум-чурумун тудуп турар. Областтың хереглел кооперациязының хуучуларының хуралдарынга 152 лангыы, столовая комиссиялары сонгуткан, оларда 912 хуучулар киргеннер. Амгы үеде 1299 активчи хереженнерден тургустунган 189 хереженнер чевүлелдери ажыл-агый, культура тургузуушкунунга болгаш хөй-ниитиниң ажылынга хереженнер чонну идепкейлиг киириштирер талазы-биле ажылды чорудуп турар.

Культура бажыңнарының, клубтарның, библиотекаларының, номчулга бажыңнарының 121 чевүлелдериниң хөй нуруузу боттарының ажылдарын багай эвес башкарып келген. Арыг-шевер сагыыр талазы-биле 318 комиссиялар, садыгның 182 хөй-ниити инспекторлары, транспорттун 75 хөй-ниити контролёрлары, ыяш камгалалының 105 хөй-ниити инспекторлары боттарының ажыл-чорудулгазын күрүнеиин, хөй-ниитиниң эрге-ажыынга угландырган.

Коммунизм тургузуушкунунуң калбарышкынының үезинде хөй-ниити организацияларының ролю улам бедиир. СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде айытканы: «Социалистиг күрүне өзүзүнүң хөгжүлдези болза, Советтер, профессионал, кооператив болгаш ажылчы чоннарның өске-даа массалыг организацияларын бодунда каттыштырган хөй-ниитиниң **коммунистиг бот-эргелели** кылдыр ону чаарты тургузарынга чоорту чедире бээр. Ол чорудулга дээрге, ниитилел хереклерин эргелеп башкарарынга ниитилелдиң бүгү кежигүннериниң идепкейлиг киржилгезин хандырып турар демократияның улам ынай хөгжүүр дээни ол». Ынчангаш Советтерниң, хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазының деңнелин бедидери болгаш сайзырангайжыдары эң чугула сорулга болур.

Чер-чер Советтери хөй-ниити организацияларының ажылының дугайында айтырыгларны сессияларга, күүскомнарның хуралдарынга шиитпирлеп, ол организацияларны боттуг удуртурунче кичээнгейин салып турар апарган. Кызыл хоорай Советиниң күүскому квартал, кудумчу комитеттериниң ажылының талазы-биле даргаларының илеткелдерин хуралдарынга чугаалажып база оларга тускай сургаалданы кылып турар. Кызыл хоорайда 89 квартал, кудумчу комитеттери ажылдап турар. Он алдыгы квартал комитеди (даргазы эш П. Зеленов) чуртталга чонну эвилелдеп алгаш, субботник чорудуп, кварталда будумчуну арыглап аштаан, 32 клумбуларны кылган болгаш анаа хөй чечектерни тараан. Чээрби чедиги квартал комитеди (даргазы эш Финогин) чонну организастаан, 300 ажыг ыяшты база 500 санныг чадан ыяштарны тараан болгаш палисадниктерни кылган.

Өөвүр районнуң Солчур көдээ Совети 3 кудумчу комитеттерин тургускан. Арыг-Бажы суурнуң Октябрь кудумчузунуң комитеди (даргазы эш Кумуң-Доржу) квартал санында планныг ажылдап келген, ажылчы чоннуң ниити хуралдарын эрттиргилеэн, 350 ыяшты тараан, суур девискээринде штакеттерни кылган болгаш чечектерни тараан турган. Чуртталга бажыңнарының иштики, даштыкы арыг-шевери мурнуку чылдарныындан эжиждээн. Найырал кудумчунуң чурттакчылары, эш Даг-Мөге даргалаан ол кудумчунуң комитединиң активи 300 ыяшты тараан, кудумчуну кежир ийи көвүрүгжүгешти кылган, школа септелгезинге идепкейлиг киришкен.

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана, Чыргакы көдээ Советтери улусчу дружиналарның ажылын боттуг удуртуп келген. Ында дружиначылар хөй-ниитиниң черлеринге корум-чурумну сагыыр дээш доктаамал дежурныйлап, хайгааралды чорудуп турар, ол Советтериниң девискээринде корум-чурум үрээр, бем-хереке опазжыр чоруктар кончуг эвээжээн. Дружиначылар чүгле корум-чурум тудуп турар эвес, харын чоннуң ортузунга тайылбыр ажылын калбарткан. Ол Советтерде хамааржып турар эш-хуузунуң судтарының ажылы база багай эвес.

Кызыл хоорайда 750 дружиначылардан тургустунган 44 дружиналар ниитиниң корум-чурумун сагыыр дээш ажылдап турар. Бирги АТК-да улусчу дружина чылдың бирги чартыында хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээн 65 кижилерни туткаш, шыңгыы сагындырган, 8 кижини эш-хуузунун судунга шилчиткен. Моон-биле кады демдеглеп кагза чогуур, чүл дизе, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем район Советтери болгаш көдээ Советтер дружиналарның ажылын кончуг кошкак удуртуп турар. Ол районнарда хулиганнаар, ниитиниң чурумун үрээр чоруктар эвээжевейн келген, хөй-ниити организацияларын дамчыштыр Советтериниң кижизидилге ажылы база кошкак.

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунда Чедер школазының төрелдер комитеди ада-иелериниң ортузунга тайылбырлыг, организакчы ажылды калбарткан, оларның күжү-биле школа мастерскаязын туткан. Адаиелер, совет активтер ниити күшбиле Бай-Хаак ортумак школага 207 кубометр оттулар ыяшты белеткээн, класстарны чугайлаан болгаш оон-даа өске септелгеге шудургу киришкен. Чаа өөредилге чылынга школаны белеткээр ажылга Дурген школазының төрелдер комитеди база эки ажылдаан. Чөөн-Хемчик, Өөвүр районнарда Советтер школаларның төрелдер комитеттериниң ажылын тодаргай удуртуп келген, ынчангаш оларның ажылы мурнукузундан эжиждээн. Бай-Тайга районнуң Шуй көдээ Совети болгаш ында хереженнер чевүлели хереженнериниң ортузунга янзы-бүрү өөредилге белгүмнерин моон мурнундан бээр организастап келген түнелинде, дыка хөй хереженнер хлеб быжырарынга, бажың чугайлаарынга болгаш даараныринга, чүве аргыышта өөренип алган. Өөвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда хереженнер чевүлелинин арыг-шевер комиссиязы беш хонгаш-ла колхозчу суурнун, оон тус-тус чуртталга бажыңнарының иштики, даштыкы арыг-шеверин хынап турар. Ынчангаш ол суурнуң арыг-шевер байдалы эжиждээн. Хереженнер колхозтуң 20 машина турар даш гаражының тудуун кылчып доозушкан. Олар школа, культура албан черлериниң септелгезинге идепкейлиг киришкен.

Оон-биле чергелештир бистин республиканың элээн чамдык Советтери ажылчы чоннарның бот-тывынгыр хөй-ниити организацияларының ажылын тодаргай удуртуп башкарбайн турарын демдеглээр херек. Мынчага чедир район Советтериниң күүскомнары штаттан дашкаар инструкторларны тургузуп ап шыдаваан. Чамдык күүскомнар хөй-ниити организацияларының ажылының дугайында айтырыгларны хуралдарынга чугаалашпайн, сессияларга тургуспайн турар. Сорулга чүл дизе, бо четпестерни дүрген чайладыры, хөй-ниити организацияларының ажылынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киириштирери, оларның чогаадыкчы инициативазын кедүрери болур.

Хөй-ниити организацияларының ажылын партияның салып турар чаа сорулгаларынга дүүштүр эжиждери Советтериниң сонгаарладып болбас ажыл-хереэ болуп турар. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөренир сорулга салдынып турда, хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазы белик деңнелге турар ужурлуг.

Ш. КАНДАН,
облкүүскомнуң улуг инструктору.

МУРНАКЧЫ КАДАРЧЫ

Y. Шынаа участогунда № 2 сүт-бараан фермазының инек кадарчызы А. Найдын 63 инектен 53 бызаа алыр турган, 54 бызааны менди ап, оларның чайгы семиртилгезин эки организастаан.

ЧУРУКТА: А. Найдын.

Фотозу А. Аирнин.

ӨӨРҮП, МАГАДАП, ЧОРГААРЛАНЫП ТУР БИС

Бистиң өңнүктеривис СЭКП-ниң Программазының төлевилелиниң дугайында

Хүннүң херели ышкаш

Эртен санында-ла идегелди эккеп турар хүн херели ышкаш кылдыр ол документини кижи бодаар. Бүгү кижи төрелгетенге чырыткылыг орукту айтып турар чогаалыкчы марксизмниң Программазының төлевилелин өөренири кижиниң амыдыралында черле бир катап болур хире ындыг өөрүшкүнү кижиге көргүзер-дир.

Ол болза бүгү кижи төрелгетенге үнелеп четпес белек. Ол—делегейниң бүгү ак-сеткилдиг кижилериниң холунга тиилеттирбес чепсек. Оон-биле кады империализмге удур хайыра чок буруудадыр доктаал.

Бүгү кижи төрелгетеннің аас-кежиниң хераа дээш силерниң мурнуларда туруп турар өндур болгаш чаагай соруулгаларны боттандырарынга бүрүн чедишкиннерлиг болурун бүгү чүраәвистен күзеп, бүгү чүраәвистен байыры чедирип тур бис.

ИОН ЧИОРЭНИК,
Аурел Влайка аттыг ортумак школаның коллективиниң мурнундан.
Румын Улус Республика.

ССРЭ сеңээ бүзүреп турар бис

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелиниң чалбыыштыг одуруглары мээң медерелимге кезээде артар. Ол өндүр документини парлап үндүреринің ырак эвес мурнуу чарында силерниң чүртүнарга чораан кижи мен. Коммунизм тургузарының программазы долузу-биле күүсеттинген болар дээрзинге мээң бүзүреламни силерге көрген бүгү күүлдерим улам быжыглап турар-дыр. Силериң өңнүктериңер бис. Совет Эвилели сеңээ, тайбың дээш, кулдандырган бүгү улустарга хосталга дээш демисежип турар сээн улузуңга бүзүреп турар бис.

Бенгура АБДУЛАЙЕ.
Боффа, Гвинея.

Чечектелиишкинче орук

СЭКП-ниң Программазының төлевилелин кижи улуг сеткил хайныышкыны-биле катап-катап номчуур. Мээң бодалымбиле алырга, «соок дайынга» туттурган бистиң делегейивистиң хереглеп-ле турар чүвези харын ол-дур. Бүгү улустарның аразынга ёзулуг тайбыны, акы-дунмалышкы ёзуну болгаш наймралды тургузарынга СЭКП-ниң Программазының төлевилели дузалап турар. Коммунизм дээрге—эчизинде барып аас-кежиинче, чечектелиишкинче баар орук.

Су СИДИ.
Диурбель, Сенегал.

КОММУНИСТ БОЛУР МЕН

СЭКП-ниң Программазының төлевилелин номчу дээш, эжим менээ берди. Оон сөстери өөрүшкү-биле, чоргаарал-биле мени бүргээн. Совет Эвилели—Африканың улустарының өнүү-дур, хосталганы болгаш аас-кежиин ол биске күзеп турар-дыр дээрзин билип алдым. Төлевилелдің сөөлгү арнын ашкан үемден эгелээш, мээң бодалдарым үргүлү-ле Москваны, Совет Эвилелин долганып-ла турар апаарды.

Программаның төлевилелинде бижээн силериң планнарынар мени кайгадып, хандыкшытты. Ынчангаш коммунистиг шимчээшкиннің эчис соруулгаларын кижилерге тайылбырлап берип шыдаар, боттун улузун аас-кежиинче болгаш депшилгеже бүзүрелдин-биле кыйгырып шыдаар коммунист, ёзулуг коммунист болур деп шиитпирлеп алдым.

Оливье РЮСТИК.
Унда, Дагомея.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин делегейниң бүгү чурттарында янзы-бүрү бөлүктүн кижилери улуг сонуургал-биле номчуп, ону чугаалажып, оон одуруг бүрүзүнүң утказын ханызы-биле билип алыр дээш оралдажып турар.

Программаның төлевилелинин дугайында бодалдарын кижилер солуннарга бижип, чагааларга илередип, радиога дамчыдып турар. Солуннуң бо арнында парлап турар бо күүлдерни «Правда» солундан алгаш, тыва дылга очулдурган. «Правдага» хүн бүрүзүнде делегейниң хөй-хөй чурттарындан Программа төлевилелинин дугайында хөй чагаалар кээп турар дээрзин ында бижээш, бо күүлдерни парлаан. Бо күүлдер тыва номчукчуларга база солун болуру чугаажок.

Ийет, ол дугайын бодап чораан мен

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин номчаан, идегелдің күүсеттингениниң чугле берип болуру дег ындыг өөрүшкүнү болгаш сеткил ханышкының бодумга эдиледим.

Ийет, чоннуң аксының кежии болгаш чаагай чоруу дээш 1918—1919 чылда бөө-чепсектиг демисежип үнеривисте ол дугайын бодап турган бис.

1919 чылдың эгезинде Коммунистиг партияның кежигүнүнге кирип ал, «Коммунистиг манифеста», «Күрүне болгаш революцияны» номчуп көргеш, ол дугайын бодап турган мен.

Ак ак-шериглерге болгаш «балтыкумнар» дээр, Латвияга, Эстониага база Финляндиага ажылчыннарның революстуг шимчээшкинин хан төгүүшкүннүү-биле 1918 чылда базып каан немец отрядтарга удур чаалажып, Бавар совет республикага туруп турарымда база ол дугайын бодап турган мен.

Ол өйден бээр хөй-ле чүве кылдынган!

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга чайынналчак улегерни көргүскен совет улус социализмни тургускан болгаш ам коммунизмче чедишкинниг бар чыдар. Делегейниң ийи дайыннарынга герман милитаризм аштырыышкынга таварышкан болгаш Герман Демократтыг Республикада ону узуткаан.

Барын Германияда ол бажын кадруп турар, ынчалза-даа Совет Эвилелиниң ачызында, Германияның бисте кезээ аңаа кезээ мөңгеде хамааржып турар делегейниң социалистиг системазының ачызында ол сыктынган.

Төгүде бир-ле дугаар 1961 чылдың август 13-те герман милитаризм даштыкы күшке эвес, харын Германияның бодунуң иштики күштеринге тиилеттирген. Бистиң ажылчын аңгының дайынчы дружиналары, бистиң улусчу милициявыс, бистиң улусчу шеришвис аңаа шыңгыы согуушкунну берген.

Социалистиг лагерьге, хамыктың мурнунда Совет Эвилелинге даянып алгаш, социализмни тургузуп турар бис. Партияның ийиги Программазын ёзугаар совет улустуң 1919 чылда салып турган болгаш чедишкинни-биле боттандырганы соруулганы бис боттандырып турар бис. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының үшкү Программазы болза ол соруулганы бис күүсеткеш, коммунизмге база чеде бээр бис деп чүвеге бүзүрелди биске берип турар. Совет Эвилелиниң бөгүнү — Германияның даартагы хүнү-дүр. Харын оон ужурунда бистиң бодалывыс — боттуг күүл болу берген деп каталган тур мен!

Отто БРАУН.
Немец чогаалчылар эвилелиниң бирги секретары.
Берлин.

Ам-даа 20 чыл чурттаксанчыг-дыр

Силериң Коммунистиг партиянарның Программазының төлевилели-биле тодаргай танышканым соонда мен мынчаар бодандым: «Бо Программаны күүседир төлээде Совет Эвилелинге тайбың шынавыла херек-тир». Харын-на маңза, Совет Эвилелинге тургаш, Коммунистиг партияның Программазының төлевилели-биле танышканымга кончуг ханып турар мен. Ол документ-биле бажыңымга тургаш танышкан болзумза, ону тоол-дур кылдыр бодаар ийик мен, ол бүгү ындыг кайгамчык-тыр. Ынчаарга маңаа тура Программаны совет чоннуң кайы хире көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганын караам-биле көргеш, ол күүсеттинген турар деп бүзүрел-биле сиңниге бердим. Ынчангаш ол дугайында менде ам кандыг-даа чигзиниг чок.

Коммунистиг партияның Программазының төлевилелин номчуп доозуп ал-ла, иштинде кижилиг чаа октаргай кораблин Совет Эвилелинде салып үндүргенин дыннап каан мен. Мени хаара туда берген сеткил хайныышкының дамчыдаргы берге-дир. «Совет планнарның боттуунуң бүзүредилгелери бо-дур» кылдыр бодандым. Ынчангаш Титовтуң черге ээп чаныр келири дээш, ол ужудуушкуннуң чедишкинни-биле боттаныры дээш даңны атсы тейлеп келген мен, чүге дээрге октаргай делегеминче ужудуушкуннуң чедишкинниг болуру оран делегейге тайбынның херээн камгаларынга болгаш быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болур кылдыр санап чораан мен, санап-даа турар мен.

Мээң сеткилимден ак күзелим кандыгыл деп менден айтырар болзунарза, мынчаар харыылаар мен: «...Ам-даа 20 чыл иштинде чурттап, силериң маадырлыг куш-ажылынарның түннелдерин боттуң караа-биле көөр төлээде боттуң күжүн камнаар». А ол дээрге, чүгле Совет Эвилелинге эвес, харын база хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар бүгү кижилерге өндүр улуг болуушкун болур, чүге дээрге бодунун хуу-салымын боду башкарып турар улус кайы хире бедикти чедип ап болурул деп чүвеге ынчаарда бүгү делегей боду-биле бүзүрээр апаар.

Гурбакш СИНГХ,
индий чогаалчы,
Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү.

Өөрүшкү, күш немежир

Баштайгы коммунистиг ниитилелче орук ажыдып турар силериң чаа Программанар-биле холбаштыр Финляндияның бөдүүн хамаатылары бистер магадап тур бис.

Ол бүгү болза капиталистиг чурттарның ажылчыннары бистерге эки келир үе дээш демисел талазы-биле өөрүшкүнү, күштү немеп турар-дыр.

Аллан болгаш Хилка МАЛМ.
Беми, Финляндия.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА. Шицзиншаньның металлургия заводу сөөлгү чылдарда орончок өскен болгаш чурттуң мурнакчы металлургия заводтарының хүлээлеңинде кирген. Чаартып кылганының соонда амгы үениң улуг домна суугулары болгаш кокс батареялары ында ажылдап эгелээн. Чоокта чаа каң эзилдирер салбыр ында ажыттынган. Заводтуң коллективи СЭКП-ниң XXII съездизинге холбаштыр СЭКП-ниң Программазының төлевилелин улуг сонуургал-биле номчуп турарлар.

ЧУРУКТА: заводта каңны кудуп турары.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Кижи төрелгетенниң оруу

СЭКП-ниң Программазының төлевилели ышкаш ындыг чугула документини чонга чарлаанын холбаштыр силериге чүректің ханызындан байыр чедирер күзелдиг бис. Ол дээрге чаа амыдыралды тургузарының оруу, олап бүгү кижи төрелгетен чоруур орукту-тур.

Америк дипте хөй чылдарда дорамчылаткан чөптүг чорук ам тиилээр дээрзин ол Программадан көрүп турар бис. Аңаа магадылал болза совет улустуң күүлүг күжү, кижиниң эргези дээш оон доктаамал демисели болур-дур. Силер-биле кады өөрүп, силер-биле кады чоргаарланып тур бис.

Совет Эвилели делгерезин! Бистиң найыралывыс делгерезин! Фидель — Хрущев!

Подро СЕРУТО.
Куба,
Камагуэй можу.

ӨӨРҮП ТУР БИС

Хүндүлүг эштер! Силериң дамчыдылганарны кезээде кичээнгейлиг дыннаар кижи мен. Ынчаарга силериң партиянарның Программазының төлевилелинің дугайында чугаалап турар дамчыдылгаларны дыңнаап, пат магададым. Ол документиде чайынналчак түннелдерни кылып турар. Силериң чедишкиннериңер бүгү делегейде коммунистерни болгаш кижилерни чаа-чаа демиселче чигзиниг чокка сорук киирип турар болгаш оон чедишкинниг болурунуң магадылалы-дыр. Силериң Коммунистиг партиянарның болгаш совет улустуң тиилелгези оон-биле кады бүгү делегейде коммунистерниң болгаш бөдүүн кижилерниң чедишкиннери болуп турар. Мооң ужурунда СЭКП-ниң Программазының төлевилелин социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгелериниң чайынналчак көргүзүү кылдыр кижи төрелгетен улуг сорук кииришкинибиле хүлээп алыр дээрзинге бүзүрээр мен.

ГО СИ ХВАБ.
Чөөн Ява.

Чаа тулчуушкуннарга маадырлыг чорук

Оран делегейге кезээ мөңгеде тайбың дугайын, ында айыттынган бүгү күүлдер бистиң салгаавыстың үезинде боттаныр дээрзин Программа төлевилели чугаалап турар. Мен ам 65 харлыг мен, ынчангаш хуумда перспективамны чугаалаар аргам чок-тур. Ынчалзажок каргыштыг капиталистиг ниитилелге бодумнуң амыдыралымның хөй нуруузун чурттап эрткен менээ Программа төлевилели угаан талазы-биле улуг сеткил ханышкының киирди. Будапешт хоорайда район Совединиң депутады кижи болгаш, СЭКП-ниң Программа төлевилелиниң дугайында соңгузчулар-биле хөй чугаалашкан мен. «Программа төлевилелинде бижээн күүлдер биске кайы чылда барып күүсеттинерил?» деп менден айтырыг салырга, бүгү социалистиг чурттар коммунизмче чангыс чыскаал-биле бар чыларлар деп эш Хрущевтуң сөстери-биле харыылаардыр мен. Бүдүрүлгени хөгжүдер, материалдыг чаагай күүлдерни көвүдедир, амыдыралдың деннелин бедидер талазыбиле өске чурттарга, оон иштинде бистиң чуртка база аксеткилдин-биле Совет Эвилели дузалап турар.

Ференц ВАРХЕДИ.
Будапешт.

СЭКП-ниң Программазы — бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң программазы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг Партиязының Программазының төлевилелин делегейниң улустары ханызыбиле сонуургап турар. Ол документини даштыкының парлалгазы калбаа-биле чырыдып турар. Ону бүгү диптерниң миллион-миллион кижилери өөренип турар.

Индияның Коммунистиг партиязының чингине секретары эш Аджой Гхош Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинин дугайында СЭТА-ның корреспондентизинге дараазында күүлүг чугаалаан:

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилели ышкаш ындыг кайгамчык улуг ужурдузалыг документ кижи төрелгетенниң төөгүзүнге ховар турган. Карл Маркс-биле кады амгы үениң социализминиң үндезилекчизи болуп турар Фридрих Энгельс бодунуң кайгамчыктыг «Социализмниң утопиядан эртемче хөгжүдези» деп номунга социалистиг революцияның типлээри-биле кижи төөгүнүң медерелдиг чогаадыкчызы болу бээрин тодаргай айыткан.

Энгельстің ол баш бурунгаар көрүп айытканын угаан чок буруг бодал-дыр деп турган мелегейлер база турулаан. Ынчалза-даа Энгельстің ол бодалы бүгү делегейге чүс-чүс мүң кижилерни сорук киирген. Ол бодал ажылчын аңгының авангардының дайынчы тугу болу берген.

Владимир Ильич Ленин баштаан большевиктерниң алдарлыг партиязының удуртулгазы-биле Россияның ажылчын аңгызы төөгүде эң не байгамчык улуг революцияны кылгаш, төөгүде чаа үе-чаданы ажыткан.

Маркс биле Энгельсти кыжырып турган үстүнде айытканы дег мелегейлер социалистиг система «хөделип шыдавас» болгаш совет экономика «буурап дүжер» деп база-ла адыргаа-биле чугаалап турганнар. Олар оон-биле база катап нүүлүүр чулчурукчулар болган. Ажып типлеттинмес чыгам хире тургулаан моондактарны ажып типлевишаан, сан-даа, боо-чепсек-даа талазы-биле артык күштүг турган дайзынларга аштырыышкынарны таварыштырбышаан, Совет күрүне улам-на күштүг, улам-на сырый каттышкан болу берип турган. Совет күрүне кижи төрелгетенни фашизмниң халавындан тыныын алырының херээнге болгаш делегейниң бүгү байдалын өскертиринге шиитпирлиг рольду ойнаан. Совет Эвилели хөй-хөй адырлар талазыбиле эн-не мурнакчы техниканың чүрту болу берген болгаы эртем талазы-биле магадаачыг типлелгелерни чедип алган.

Ол типлелгелер оон удуртулгазы-биле чедип алдынган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы амгы үеде чаа документини ажылдап кылган, ол документ эрткен үеним түннелдерин кылган болгаш Совет Эвилели эң чоокку үеде чүү кылырын база чугаалап турар. Чамдык кижилернің чугаалап турары-биле алырга, ол документ кижилернің угааннарынга «идеологтуг атомнуг бомба» дег салдарны чедирер. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртукчулары болза буржуаз удуртукчулар ышкаш хей чулчуушкуннар кылбас. Олар хоозун, коя домактар кылбас. Олар болза ССРЭ-ниң экономиктиг күүзүнүң кол-кол демдектерин кончуг билдингир хевир-биле тодаралып бижээнкер болгаш капиталистиг чурттарда туруп турар системаны социалистиг система каңды янзы-биле ажып турарын, капитализмниң бүгүнүнүн кризизи деп чүл, ол кризистің улам ыңай ханылаары чүге албаныл деп чүвени көргүскен, материалдыг чечектелиишкиннің, культурлуг хөгжүдениң болгаш бөдүүн кижиниң угаан-бодал өзүдениң талазы-биле ССРЭ-ге чүү чүве чедип алдынган турарыл дээрзин көргүскен.

Ол документиниң бөдүүн билдингири безин кижини кайгадыр. Совет Эвилели делегейниң дүшкүүрүүг чоруун күштелдиреринде орадажып турар дээр хоозун бадыткалдарга төлептиг ойтур шавыышкынны ол берип турар. Ындыг Программаны боттандырарынче кирип турар улус тайбыңның херээнге изин-биле бердинмес черле аргажок. Ол документ чүгле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязына Программа болур чүве эвес. Буржуазияның болгаш помещиктерниң дерзилээшкинин узуткаан бүгү кижилерниң келир үези каңды алдарлыг болурун бүгү кижи төрелгетенге ол көргүзүп турар. Ол дукумент ажылчын массаларны каттыжарынче болгаш демисежиринче медээ дег кыйгырып турар.

Бир талазында, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның, ийи талазында — Азияның болгаш Африканың чоокта чаа хамаарышпас өргелиг апарган чурттарының аразынга наймрал болгаш кады ажылдажылга ол чурттарның экономиказын быжыглаарынга, база бүгү делегейге тайбының херээн быжыглаарынга каңды рольдуг болурун Программаның төлевилели тодазы-биле тодаргайлап турар.

Моон ужурунда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин Индияның улуу ханызы-биле сонуургап турар. Келир үе— социализмге хамааржып турар деп Программаның төлевилели чугаалап турар. Харын-на ол чорук социализм, национал хосталга, демократия болгаш тайбың дээш демиселге чаа идигни чөөр».

«Кижилерге коммунизм чүү бээрил», «Келир үе лугайында бодалдар», «Чаа ниитилелдің кижизи», «Коммунизм болгаш аныктар»—шак мынлыг эгелер-биле сөөлгү хүннерде Чехословакияның солуннары СЭКП-ниң Программазының төлевилелинге холбаштырган материалдарны парлагылаан, ол төлевилелди Чехословакияның бүгү хей ниитизи калбаа-биле чугаалажып турар. СЭКП-ниң Программазы — он дээрге бистиң база программавыс деп Чехословакияның ажылчы чоннары чугаалан турарлар. Амгы үеде чехословак хөй-ниити кандыг-даа айтырыгны чугаалашканда, оларны ыяавыла бистиң үеним ол коммунистиг манифези-биле холбаштырып көрүп турарлар.

«СЭКП-нин Программазы — партияның XXII съездизи ону бөдүлаан соонда, бүгү делегейниң коммунистеринге теория болгаш политика талазы-биле күчүлүг чепсек апаар, калбак массаларга мобилизасчы фактор апаар»—деп, «Руде право» солун бижип турар. Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының теоретиктиг болгаш политиктиг органы—«Нова мысль» деп журналдың сөөлгү онгу дугаарында СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде бо күүлдерге хамаарыштыр амгы үеним чепсегленишкинни дужурери болгаш Германия-биле тайбының керээзин чарары ышкаш ындыг өйү келген айтырыглары-биле холбаштырын бижип турар. Ол айтырыгларга холбаштырган күүлде бижээни болза:

Дайыннарны узуткаары, оран делегейге тайбыны кезээ мөңгеде бадыткаары—коммунизмниң төөгүлүг хүлээлгези дээрзин бодунуң Программазының төлевилелинде СЭКП чугаалап турар. Совет Эвилели чаа делегейже болгаш октаргай делгеминче чүгле орук ажыдып турар чүве эвес. Бүгү чырык өртемчейге улустар аразынга тайбың болгаш наймрал тиилезин дээш оон бүгү күжениишкиннери ынаар угланган. Совет улустуң, Совет чазактың болгаш СЭКП-ниң чугле болунуң чүртүнүң чечектелиишкининиң дугайында эвес, харын база бүгү улустарның салым-чолунуң дугайында ол сагыш салыышкынына кижи төрелгетенниң амгы төөгүзүнге Совет Эвилелиниң авангардчы ролю илереп турар. (СЭТА).

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

«Бүгү делегей-даа, чангыс-даа чурт, чангыс-даа кижи ындыг кайгамчыктыг программаны мынчага чедир чогаадып көрбээн».

Эжен ОБРИ.
Франция.

* * *

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чаа Программазының дугайын билип каан, капиталистиг делегей калчаарап үнген, Чөвүрээ хемирер куртка хемиртип алган капаталистиг делегей дээрге, Совет Эвилели-биле, бүгү социалистиг лагерь-биле тайбың чарышка шыдашпас бис дээрзин билирлер».

Калле СИГАНДЕР.
Финляндия.

* * *

«Бурунгаар күзелдиг кижи мен, ынчангаш ол планнар күүсеттинип болгаш харын-даа ажыр күүсеттинип турарын билир мен».

Ф. НОЭЛЬ.
Франция.

* * *

«Совет Эвилели тайбының шынчы чөлеңгинжи, бир эвес херек апарза бүгү кижи төрелгетенниң херээнге ол туржуп шыдаар дээрзин бүгү делегейге силериң Программанар база катап көргүскен».

Клаудио ФРАНЧЕСКНИ.
Рим, Италия.

* * *

«Силериң партиянарың Программазы — аас-кежиинче кижилерге орук чырыдып турар от-тур».

Дам Ван ТХУОК.
Ханой, Вьетнам.

* * *

«Улуг депшилге — ССРЭ-ниң Коммунистиг партиязының чаа Программазы деп чүве олдур, ол дээрге социализмден коммунизмче орукту ажыдып турар».

Якоб НЕВИНГЕР.
ГФР.

* * *

«Амгы салгалдың совет кижилери коммунизм үезинде чурттаар деп чүвени бодааш, кончуг-ла сеткил хайныып, өөрүп тур мен».

Чао СЮЕ.
КҮР.

* * *

«Чепсегленишкинни бүгүнүнүн болгаш бүрүн дужуреринче чүткүл ол Программада мени чүден артык магадаткан чүве ол».

ЛУИ АКУНДА.
Конго.

* * *

«Коммунизмниң тиилелгезинге чедир чурттаксаарым аажок-тур».

Стоян АЛЕКСЕЕВ.
Болгария.

* * *

«Чаш урутлар болгаш ажыл кыла албас апарганнарның дугайында сагыш салыышкынын күрүне бодунга алыр-дыр. Олдаа — кайгамчык!».

Милослав ХМЕЛЯРЖ.
ЧССР.

* * *

«Чепсегленишкин болгаш аар албан-ундурургден өске чүү-даа чонга берип шыдавас капитализмге бодаарга, социализмниң артык күштүүн силериң Программанар база катап көргүскен. 40—50 чылдарның дургузуунда коммунизм бүгү делегейге тиилээр эвеспе дээрзинге идегээр мен».

Сэмюэл МАК КЭНН.
Ирландия.

* * *

«Компартияның чаа Программазының дугайында бо дүне Москва радиозунуң дамчыдылгазын дыңнадым. Ол документиниң бир хуузун англи дылга алырын кончуг күзел тур мен».

Питер ДЖЭННЕР.
Англия.

* * *

«Программаның төлевилелиниң совет кижилериниң мурнунга ажыдып турар кайгамчыктыг перспективалары бүгү кижи төрелгетенниң чүрээн дыңзыы-биле согарынче албадап турар-дыр».

Ф. Б. Б. К. АБРОБОНИ.
Гана.

Марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилээш, делегейнің коммунистиг шимчээшкининиң чангыс эвин шиитпирлии-биле камгалаары, оон чангыс эвин божаннадып болур кандыг-даа хөделиишкиннерни болдурбазы болза, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш тайбың дээш, социалистиг революцияның, социализмни болгаш коммунизмни тургузарының соруулгаларын чедиишкиннии-биле шиитпирлээр дээш демиселге тиилелгениң ыяавыла негелдези бооп турар.

СЭКП моон соңгаар-даа бүгү чурттарның коммунистериниң улуг армиязының чангыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаар.

СЭКП-ниң Программазының төлевилелинден.

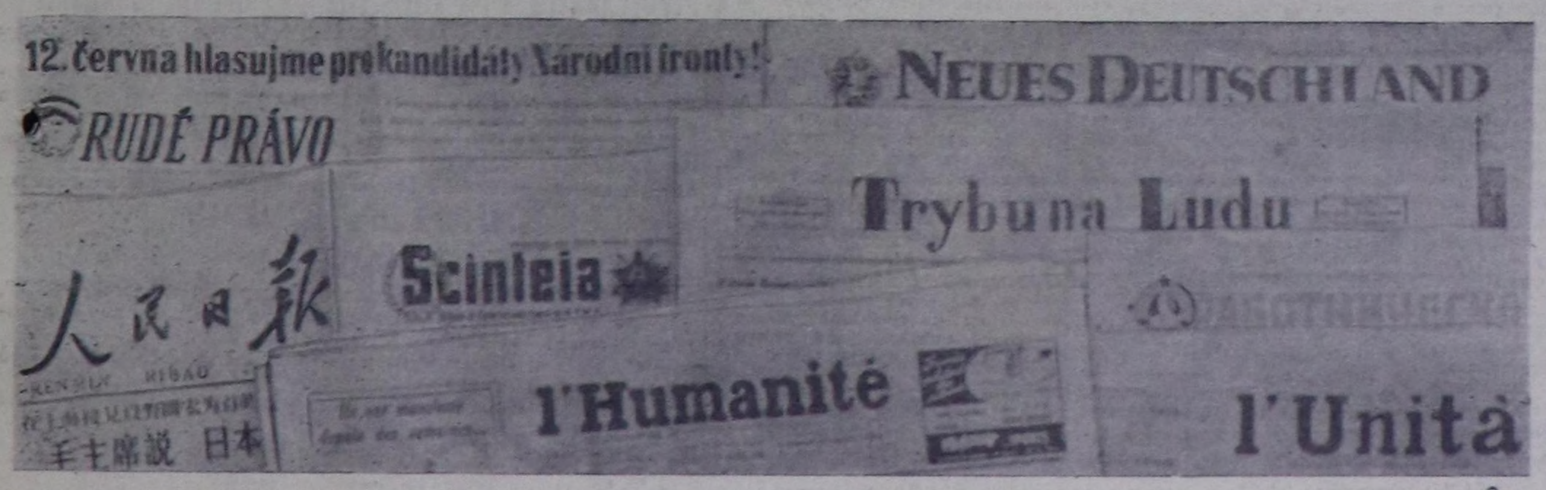

Акы-дунма социалистиг чурттарның солуннары СЭКП-ниң Программазының дугайында күүлдерни калбаа-биле бижип, чырыдып турар. Ол чурттарның солуннары ук төлевилелди бүрүнү-биле парлап үндүрүп турарлар. Бо чурукта Программа төлевилелиниң дугайында бижип турар, социалистиг чурттарның чамдык солуннарын көргүскен.

Фото С. Феоктистовтуу.

КНО-НУҢ КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНЫҢ XVI СЕССИЯЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ныц корреспондентизи В. Богачевтуц дамчыдып турары болза:

Октябрь 6-да КНО-нуц Кол Ассамблеязынынц эртенги пленарлыг хуралынга ниити политиктиг чугаалажылга ургулчулээн. Бир дугаарында Практыц даштыкы херектер министри Хашим Джавад санал берген. Чепсегленишкинни дужуреринц айтырынга доктаагаш, Джавадтыц сагындырганы болза, Кол Ассамблеяныц XV сессиязынга-ла ССРЭ-ниц Министрлер Чөвүлелиниц Даргазы Н. С. Хрущев бо айтырыгны шиитпирлээриниц планын киргген. Совет саналдар калбак деткимчени алган болгаш бүгү делегейде хөй-ниитиниц бодалынга улуг салдарны чедирген дээрзин ол демдеглээн.

Практыц төлээлериниц бодалыбилс алырга, герман айтырыын чепсегленишкинни дужурери-биле болгаш Төп база Чөөн Европаныц чурттарыныц айыыл чок чоруун хандырары-биле холбаштыр шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларныц бирээзи болур деп Джавад айыткан.

Колониализмни узуткаарыныц айтырынга даштыкы херектер министри тодаргай доктаагаан. Колониализмни ам безин өлүг чүве кылды санаар чорук мырыцай шын эвес деп ол чугаалаан. Азияныц, Африканыц болгаш Латин Американыц янзы-бүрү кезектеринде даштыкы кулданыкчыларга удур демиселдиц дугайын сагындыргаш, бүгү кулданылырган улустарга хамаарышпас чорукту тыпсырын Джавад негээн.

Колониализмни туюлунга чедир белгаш бүрүн узуткаарыныц тодаргай хуусаалын доктаадыр дугайында Совет Эвилелиниц саналын мээц төлээлерим деткиир деп, Практыц даштыкы херектер министри ургулчулеп чугаалаан.

Ам бо үеде неоколониализм болза национал-хосталгалыг шимчэшкиниц болгаш социализмниц бурунгаарлап турар системазыныц мурнунга капиталистиг системаныц аткаарлап турарыныц байдалдарында 5 империалистиг политиканыц кол хевири болуп турар дээрзин Джавад демдеглээн. Амгы үеде күштериц деңгүүрү чаа туруштарже колонизаторлар аткаарлаарыныц эргежок чугулазын кылып турар дээрзин олар хөй таварылгаларда билип турарлар. Ындыг болза-даа монополияларныц капиталистиг системазы арткан турар үезинде колонизаторлар салган капиталында хөй кончаалдындан, колонияларда боттарыныц тергиидээшкининден, чиг-эттиц үнер дөстериндеи, чиик хөлезилиг ажылчын күжүнден, рыноктардан, капиталларны салыр черлерден бодунуц шериг талазы-биле айыыл чок турарынга стратегтиг туруштарындан ойталап шыдавазы ышкаш базала ойталап шыдавас деп чүве билдингир-дир.

Практыц төлээлекчизи Оманда англи нефть компанияныц ол чуртта национал-хосталгалыг шимчэшкинни базып турар үүлгедиглерин сойгалаан. Кувейттиц хаары-биле Англияныц чарган сөөлгү дугуржулгазы ол чуртту англичаннарга чагыртырын быжыглаан деп ол чугаалаан. Каттышкан Национал Организациялынга Кыдат Улус Республиканы киирерин чөпшээревейн турар чорукту ургулчулеп турарынга бодаарга КНО-нуц болбаазырацгай чоруунц принцивин оортан-даа артык дорамчылап турарын билип ап шыдавайн тур мен дээрзин Джавад айыткан. Бо организацияда Кыдаттыц ёзулуг төлээлекчилериниге олутту тыпсырын камгалаар дээш бо индирден бодунуц үнүн көдүреринц эргежок чугулазын мээц төлээлерим кажангызындан-даа артык кылдыр ам санап турар.

Ооц дараазында Белорус ССР-ниц төлээлериниц баштыңы К. В. Киселев Ассамблеяныц төлээлериниц мурнунга делгеренгей чүве чугаалаан.

Бодунуц саналынып эгезинге К. В. Киселевтуц демдеглээни болза, сөөлгү айларныц дургузында агрессияныц күштери база катап идепкейжип, Алжирде, Тунисте, Анголада, Конгода, Барыын Берлинде, Лаоста, Кубада чаа адаан-демиселди чургусканнар.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дужурери улустар аразынга ёзулуг быжыг тайбыны тургузарыныц эц кол оруу болуп турарын айыткаш, Киселевтуц медеглээни болза, чепсегленишкинни эңдере бүдүрерин ургулчулээринге чүгле каш санныг монополиялар болгаш дайын белеткелинден кончааларны ап турарлар сонуургалдыг. Ассамблеяныц бо сессиялынга америк төлээлериниц киргени, чепсегленишкинни дужуреринц планынга доктаагаш, БССР-ниц даштыкы херектер министриниц сагындырганы болза, АКШ-тыц саналы шаг-үе талазы-биле алырга тодаргай эвес-тир.

Чүгле кызырып турар чүүлдерге эвес, харын база күрүнелерин чепсектиг күштериниц арткан деннелинге контрольду тургузар дээр АКШ-тыц саналы болза, чепсегленишкиниц чамдык кезиин дужүрер үезинде херек кырында бүгүнү хаара тудуп турар контроль, ылаылаарга, чепсегленишкиниц дужүрүүшкүнү чокка чепсегленишкинге ол-ла контроль болур-дур деп К. В. Киселев ургулчулеп чугаалаан. Ол дээрге, чепсегленишкинни дужүрер талазы-биле кандыг-даа боттуг хемчеглерни сөс кырынга үлээп көөрү болгаш херек кырынга ойталаары, оларны «контрольдуц» янзы-бүрү системалары-биле солуп турары-дыр. Контрольдуц хемчээли чепсегленишкинни дужүреринц хемчээлинге дүүшкен турар ужурлуг деп Белорус ССР-ниц төлээлери санап турар дээрзин К. В. Киселев чугаалаан. Контроль барыын талакы күрүнелерниц разведка албаннарыныц дээре агентилели кылдыр хуулбас чорук чүгле ол байдалдарда чедип алдынып болур.

КНО-нуц Кол Ассамблеязынын эрткен сессияларынга Белорус ССР-ниц төлээлери Барыын Германияныа болуушкуннарны херекке албайн барып шыдавайн турарывыс ол фактыже өске-даа төлээлериниц кичээнгейин хөй удаа көрүндүрүп келген дээрзин К. В. Киселев чугаалаан. Америк монополияларга баштаткан делегей реакциязы барыын-герман милитаризмниц катап төрүттүнүүшкүнүнге кордаашкынны салган. Ам Барыын Германияныц башкарыкчы бөлүктери герман нацизмниц кирген оруунче барган. Бодунуц үезиндегизи ышкаш герман фашистер Барыын талакыныц империалистиг күштериниц деткимчезин ажыглавышаан, Барыын Германияны эңдере чепсеглээринге чөпшээрелдк алгаш, ам бүгү-ниитиниц шериг хүлээлгезин чорудуп, чепсегленишкиниц бүдүрүлгезин калбартып турар, ынчаарга 500 ажыг герман бүдүрүлгелер боо-чепсекти бүдүрерин эгелээн, гитлержи генералдарга баштаткан чаа агрессчи вермахты, танк болгаш ужар күүл каттыжышкыннарлыг чартык миллион шеригни тургузуп, ону атомнуг болгаш ракеталыг чепсекти киприштирбишаан, амгы эң болбаазырацгай чепсек-биле чепсеглеп турар. Барыын Берлинде тургустунган онза таарымча чок байдалды болгаш ГДР-ге, ССРЭ-ге, социалистиг өске-даа чурттарга удур ону разведка болгаш шпиончу ажыл-чорудулганыц херек кырында улуг төвү болдурганын К. В. Киселев демдеглээн.

АКШ, Англия болгаш Франция бо айтырыгны таарыштыр шиитпирлээр дугайында саналдарны боттарынып талазындан көдүрүп үнүрбейн турган хирезинде-ле, Германиябиле тайбыц кереэзин чарар дугайында Совет чазактыц угаазылалдыг саналдарын хүлээвейн турарын БССР-ниц даштыкы херектер министри сагындырган.

Барыын талакы күрүнелер Совет Эвилелиниц тайбынга ынакшылдыг инициативазынга чаа дайын калчааараашкыны болгаш боо-чепсекти көргелири-биле харыылаан дээрзин К. В. Киселев айыткан. Эмин эрттиг гений берген чамдык кижилерге ынныг түүлдерни сагындырары күзенчиг-дир деп ол ургулчулеп чугаалаан: Ырак эвес эрткен үенин өөрениксенчиг кичээндириглерин утпаңар, дээргилер; 1941 чылда Совет Эвилелинге удур чыланы көдүрерин киттигипкен кижилериниц дүрүм ёзугаар болгаш алдар чок төнчүзүнүц дугайын сактып көрүңер. Ынчаарга ам 1941 чыл эвес-тир, а 1961 чыл, совет космиктиг корабльдерни болгаш ракеталарны салып үнүрүп гурарынып чылы, совет улустун улуг чедишкиниериниц чылы-дыр. Колония чурттарга хамаарышпас чорукту тыпсырынып айтырыынга доктаагаш, К. В. Киселевтуц медеглээни болза, ам бо үеде хосталгаже белен эвес болуп турар улустар чок, хосталгазын күш-биле казыттырткан улустар ам-даа бар, ынчангаш олар хосталганы алыр ужурлуг.

Анголаныц улузунга удур дайынны соксадыр дугайында КНО-нуц негелдезин күүседириндеи ойталап келген Португалияга хамаарыштыр хемчеглериниц дугайында шиитпирни Кол Ассамблея ам дораан үнүрер болза чогуур деп БССР-ниц төлээзи саналдаан.

Каттышкан Нациялар Организациязында Кыат Улус Республиканыц дүрүм ёзугаар эргелерин доп-дораан катап тургузарын БССР-ниц даштыкы херектер министри негээн.

КНО-нуц секретариадын эде тургузар дугайында айтырыгныц талазы-биле Совет Эвилелиниц саналдарынып утка-шынарын хажыыр турар хөй-хөй америк солуннарныц чөңгээлиг дыңнадыгларын ол сойгалаан.

Тунистиц төлээзи хуралга база санал берген.

Тунистиц төлээзи санал берген соонда Кол Ассамблеяныц хүндүсү хуралы хагдынган.

Акы-дуңма ийи улустарныц найыралы

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румын-совет найыралдыц чаңчыл болган айын ажыдарынга тураскааткан байырлыг хурал аңаа чоокта чаа болган. Кайысылалдыц үлетпүр бүдүрүлгелериниц мурнакчылары, хөй-ниити организацияларыныц төлээлекчилери, эртемниц болгаш культураныц ажылдакчылары, шериг албанныглар театрныц залынга чыглып келгеннер.

Келгеннериниц аразынга — РАП ТК-ныц политбюро кежигүнү, РАП ТК-ныц секретары Киву Стойка, РАП ТК-ныц политбюро кежигүнүнге кандидат, РАП ТК-ныц пропаганда болгаш культура эргелелиниц начальники Леонте Рэуту, Совет Эвилели-биле найыралдыг харылзааларныц Румын ниитилелиниц (АРЛУС) кол чөвүлелиниц улуртукчулары, найыралдыц айынга чедип келген Совет-румын найырал ниитилелиниц төлээлери, ССРЭ-ниц Румын Улус Республикада алчини И. К. Жегалин база бар турган.

Румын-совет найыралдыц айынып дугайында илеткелди АРЛУС-туц кол чөвүлелиниц даргазыныц оралакчызы академик П. Константинеску-Яш кылган.

Ооц соонда совет төлээлериниц баштыпы, даштыкы чурттар-биле найыралдыц болгаш культура харылзааларынып Молдав ниитилелиниц баштаар чериниц Президиумунуц даргазы Н. Ф. Писаренко сөс ап чүве чугаалаан.

Тайбыц марштыц киржикчилери төрээн чуртунче чаныпкан

МОСКВА. (СЭТА). Тайбыцныц Сан-Франциско — Москва аразынга америк-европа марыжынып киржикчилери найысылалга беш хүннериниц дургузында турган.

Олар даштыкы чурттарныц улустары-биле найыралдыц Бажыцынга, Москва университетке, шак кылыр бирги заводка тайбыцныц совет талалакчылары-биле ужурашкан. Н. П. Хрущева-биле чугаалашкан, совет болгаш даштыкы корреспондентилерге парлалга конференциялын эрттирген.

Сан-Франциско — Москва аразынга марштыц киржикчилери чепсегленишкинни дужуреринц айтырыгларынып талазы-биле найысылалдыц хөй-ниитизиниц төлээлекчилери-биле санал-оналдарны калбаа-биле солужар аргалыг болган. Олар тайбынны камгалаар талазыбиле боттарыныц идеяларын айтып турар каш он мун хуудустарны совет кижилерге тарадып берген.

Марштын киржикчилери-биле беседаларга совет кижилер Совет чазактыц тайбыцга ынакшылдыг даштыкы херектер министри негээн.

КНО-нуц секретариадын эде тургузар дугайында айтырыгныц талазы-биле Совет Эвилелиниц саналдарынып утка-шынарын хажыыр турар хөй-хөй америк солуннарныц чөңгээлиг дыңнадыгларын ол сойгалаан.

Тунистиц төлээзи хуралга база санал берген.

Тунистиц төлээзи санал берген соонда Кол Ассамблеяныц хүндүсү хуралы хагдынган.

Камгаланыр арганы бедидери-биле

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Делегейниц амгы байдалынып үезинде чурттуц камгаланыр аргалыын бедидеринге болгаш улустуц тайбыц тургузукчу күш-ажылын камгалаарынга эргежок чугула болуп турар хемчеглер дугайында камгалал министриниц шеригни ВУР-нуц Министрлер Чөвүлели октябрь 5-те болган хуралынга дычнаан болгаш үүлдүг деп көрген. Албан эрттиреринин хуусаазы эртип турар ындыг анаа солдаттарны чурттуц камгалалынып дугайында хоойлуга үндезилээш, камгалал министри венгр улус армиязынып хүрээлекинге бо чылдыц күзүнүнде түр ап тургузарынга чазак чөпшээрежилгезин берген.

Контрреволюсчуларны шииткен

ГАВАНА. (СЭТА). Пинар-Дель-Риога революстуг трибунал 24 контрреволюсчуларныц херээн көрген болгаш ол бөлүктүц ийи баштыцнарын боолап өлүрер деп шииткен. Контрреволюстуг дээрбечи бөлүк өлүрүкчү чоруктарны, өрттедишкиннерни болгаш өске-даа террорлуг чоруктарны кылып турган. Арткан херектерни революстуг трибунал янзы-бүрү хуусааларда кара бажыцга хоруглаар деп шииткен. Боолап өлүрер дугайында шииткелди күүсеткен.

Испан патриоттар демпселин үргүлчүлеп турар

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Делегей хереженнериниц демократтыг федерациязынып Чөвүлелиниц сессиязыбиле холбаштыр Будапештиде туруп турар Доллорес Ибаррури венгр телеграф агентилелиниц корреспондентизинге испан улустуц фашизмге удур демиселиниц дугайында медеглел кылган.

Испанияга фашистиг диктатура тургустунганынып соонда 25 чыл эрткен, ынчалза-даа Испанияныц ажылчыннары, тараачыннары болгаш интеллигенциялы хосталгаже болгаш төлептиг амыдыралче изиг чүткүлүн кадагалавышаан деп ол медеглээн. Фашистиг дарлал бистиц улузувустуц эц дээре ооларынын тура-соруун сып шыдаваан. Истеп сүрүүшкүннерге таваржып турар болгаш чажыт байдалче кирген коммунистиг партиянын салдары үзүктел чок өзүп турар. Франкизмге удур демиселге калбак социал каттыжышкын тургустунуп кел чыдар. Испанияда фашистиг ёзу-чурумнуц догунналашкынын Американыц талазындан шуут-ла деткип турар деп, Доллорес Ибаррури чугаалаан. Амгы Испания—ол дээрге империализмниц баазазы-дыр. Франко болуунц эрге-чагыргазын камгалаар дээш 10 миллион ажыг доллар-биле боо-чепсек садып алган, а ол ооңдаа эрткен испан чепсектиг күштерге ядролуг чепсекти бээрин американнардан чоокта чаа негээн. Фашизмни американнар деткип-даа турза, испан патриоттар фашизмни ажыл тиилээр болгаш хостуг, демократтыг Испанияны тургузар дээрлиг испан патриоттар боттары ханыызы-биле бүзүрээрлер.

„Ультра“ ажыы-биле калчаарап турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Октябрь 5-тиц кежээзинде болгаш 6-ныц дүнезинде «ультра» дээр фашисчи идегеттер Алжир хоорайга бомбаларныц он, Оранга он ийи, Константинге ийи, Париж чоогунда Монжерон мэриге Сир частыышкынын кылганнар. Ол мэриниц даргазы болза ЮНР дээр башкарыкчы партияныц («чаа конституцияны камгалаар эвилел») бежигүнү болуп турар.

Алжирде «ультра» колониалистерниц «чажыт чепсектиг организациязынып» удуртукчулары боттарын бүрүн айыыл чок байдалда турар кылдыр санап турарлар. «Пари-жур» дээр буржуаз солуннуц бижип турары болза, үймээнге киришкен дээш шериг трибуналынан боду чок черинге шиттирген полковник чораан Голар ам бо үеде «хеделишкиннериниц бөлүктери» дээр чүвени, «чажыт чепсектиг организацияныц» ажыл-чорудулгазын удуртпушаан, генерал Саланиыц «тускай даалгаларынып» талазы-биле секретары Жак Сюлини болгаш Годарныц дузалакчызы доктор Перез Алжириниц янзы-бүрү районнарында шелээн эргип чоруп турарлар. Ол солуннуц сөзүп ёзугаар алырга, полицейжи эргечагыргалар ол кижилериниц ынчаар чоруп турарын билип-даа турза, «ультраныц» баштыңчыларын тудуп алыр төлээде чогуур ойунде келиринден үргүлчү «озалдап турарлар».

«Ультраныц» бөлүктери болгаш «чажыт чепсектиг организацияныц» бежигүннери чазакка моон соңгааргы удурланыышкынныг үнүүшкүннериниц белеткелин Алжирде болгаш харын даштыкыда күштелдирип турар дээрзин «Пари-жур» медеглеп турар.

Кулак болгаш думчукче өске чүүлдер киирбеңер

Школа назы четпээн уруглар думчуунче болганчок-ла чинчилер, бичии хензиг сай даштары, тараалар, оттуг ыяш сыптары чергелиг чүүлдерни дыгый берген тургулаар. Ол колдуунда оюн үезинде болгулаар. Ындыг чүүлдер думчук иштинге баргаш кижини азыртыр, карак чажы төгүлдурер, булуннуг талазы-биле думчук иштиниц чуга кежин шыйбакталдырар. Бобы культуралары, ылаңгыя горох думчук иштинге баргаш чылааш, шыгааш чоорту улгадып хөөй бээр, ынчангаш думчуунуц бир үдүнден суг төктүп туруп бээр. Оон улам баш аарыыр, думчук кандыг-даа чыт билбес апаар ийикпе, ооц чыт ылгаар шынары чидер.

Чамдык таварылгаларда думчукче кирген өске чүүлдер аңаа үр үеде кижиге хала чок чыдып, органиктиг будүмелдер болгаш дустар-биле чоорту шыптынып болур. Ындыг чүүлдерден уруглариныц думчуунуц хевири өскерлир ийикпе думчуунуц суу үргүлчү төктүр.

Кулаа кижиир деп хомудап чоруур кижилериниц кулаанга чамдыкта бичии ыяш чоңгулары, карандаш өзөөниц бузундулары, карандаш чоңгулары чергелиг чүүлдер таварышкылаар. Кулак аарыын боттары эмнеп, мунганып турганындан камфора деп үстүг эмниц артынчылары, чесноктар карты кулакка чоргулаар. Кулакче кирген өске чүүлдер чамдыкта, харын-даа элээн каш чылдар иштинде безин билдиртпейн чоргулаар боор.

Янзы-бүрү бичии насекомнар чаш уруглариныц кулаанче бо-ла кире бергилээн тургулаар. Чижээ, ортаакы кулак ириннеп аараанда кулак үдүнге, а чамдыкта харындаа ортаакы кулактыц бодунга сээктер куртун (бичии чуургаларын) безин чажып каан чоруур.

Бо бүгү өзал-ондактардан чайлаар төлээде, бичии уруглларга чинчилер, өөктер, көпеектер чергелиг чүүлдер тудуспас, ол-ла бүгүнү оларныц четпес черлериниге кадагалаар херек. Улуг кижилер оттуг ыяш-биле, баш-кыстырар дээш оон-даа өске чүүлдер-биле кулаан чукшуп, бичии чаштарны өттүндүре берген тургулаар. Ол хоралыг чаңчылдарны болдурбазы чугула.

Кулакче болгаш думчукче кирген чүүлдерни чүгле эмчи ап каап болур дээрзин утпас херек. Оларны боттары ап кааптар деп ораадашкаш кулактыц үн чаңгыландырар барабаныи, ооц иштики чугула кегжирлерин үреп, кулактыц ортаакы кеззэн аартып болур дээрзин билип алгаш оларныц биле беришпезе чогуур. Эмчиниц дузаламчызы чокка кылып болур хара чаңгыс арга болза кулак иштинде сээк курту чергелиг насекомнарны өлүрери-биле ынаар спирттиц ийикпе үнүш үзүнүц 6—8 дамдызын кудары болур.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Алдын кус.
Фотоэтюд Г. Горбуновтуу.

Биске хереглеттинип турар

Ам диничилер аттаныр деп турар. Ындыг турбуже, оларныц чамдыктарында аңныыр боолары, окчемектери чок болуп турар. Олар чоокта чүнүн-биле аңнаарыл. Улуг-Хем райпозунуц Баян-Кол, Кара-Тал магазиниериниц диничилериниц хереглээн боолары, холалар, аңчыларга тааржыр чылыг идик-хеп чок болуп турар.

Эрткен чылын Баян-Болдан 20 аңчылар аттаныр деп тургаш четче чоруп шыдавайн барган болгай. Чүге дизе, райпо аңчыларны аңнап, диницеп чоруурунга хереглээр чугула чүүлдер-биле чогуур үезинде хандырып шыдаваан. «Бүрүн хандырар бис» дээн аазаашкын четче күүсеттинмээн. Ам бо аңныыр сезонунда аңчыларны дарый хандырары улуг күзенчиг.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Күш-культура болгаш спорт

Өңнуктеривистиц чедишкини

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттыц альпинисчилери делегейде эц-не бедик чер — Джомолунгамныц шиш бажына үнгеннер. Делегейниц 26-гы теннис маргылдаазынга КУР-нуц теннисчилери чемпион аттарны чаалап алганнар.

Бистин өңнуктеривистиц спортчу чедишкиннери улам калбарып турар.

КУР-да спорт массалыы-биле хөгжүп турар. Хоорайларда болгаш суурларда чаа-чаа спортчу организацияларны тургузуп турар болгаш күш-культуржуларныц саны чылдын-на миллион ажыг кижиге өзүп турар. Пекининиц электроннуг лампалар кылыр заводунга чоокта чаа эрткен теннис маргылдаазынга ол будүрүлгенин ажылчын, албан-хаакчыларынын 40 ажыг хуузу киришкен, а Бүгү-кыдаттыц чемпионадынга аныяк теннисчилер атсураа үнген дуржулгалыг мастерлерни аштырыышкынга таварыштырып турганы база таварылга эвес болгай.

Фабрика, заводтарныц, албан болгаш өөредилге черлериниц он-он муц кижилери гимнастиканы радио-биле кичээлдеп турар. Каң эзилдирикчиериниц, пес-таавы будүрүлгелериниц ажылчыннарынын, тараачыннарынын, уруглариныц радио-биле гимнастикага кылыр мергежилгелерин тус-тузунда ажылдап кылган. Гимнастиканы КУР-га ындыг-ла үр эвесте нептередип эгелээн-даа болза амгы үеде тоолда чүве дег хөгжүп турар. Бүгү-кыдаттыц гимнастика чемпионадынга 41 гимнасчылар спорт мастериниц нормазын күүсеткен. Делегей маргылдааларынга эки түңнелди көргүзүп турар аныяк гимнасчыларныц отряды өзүп турар. Чиик атлетика, коньки спорту дурген хөгжүп орар.

Эрги Кыдаттыц национал рекордтары шагда-ла чаартынган. 1961 чылдыц чүгле бирги чартыында Кыдаттыц спортчулары Бүгү-кыдаттыц 62 рекордтарын, а аар атлетикага, ча адарынга, парашют болгаш авиамоделизм спортунга делегейниц 8 рекордтарын тургусканнар.

Сугга эштиринге национал рекордтарны бо чылын хөй катап чаарткан. Чижээ, 18 харлыг Линь Жанхэ КУР-нуц рекордун 8 катап чаарткан, а Фу Да-цзинь 100 метрге хостуг арга-биле эштиринге 55,4 секунданы, азы делегей рекордунан чүгле 1 секунда куду түңнелди көргүскен.

Спорттуц классиктиг хевирлериден аңгыда, Кыдатта спорттуц национал хевирлери: «Ушу» деп чаңчыл апарган гимнастика, ча адары, аът чарыштырары массалыг хөгжүп турар. «Ушу» деп гимнастика Кыдатка хөй муц чылдарныц мурнунда тывылган, кадыкшылды каңнаарынга кайгамчыктыг чепсек болу берген. Национал хевирлериниц Бүгү-кыдат маргылдааларын чылдыц-на эрттирип турар. «Ушу» — Кыдаттыц күш-культура институттарында, дээди өөредилге черлериниц күш-культура салбырларында тускай эртем болуп кирип турар.

Хереженнериниц, бичии ооларныц болгаш уруглариныц ортузунда спорт дүрген хөгжүп турар. Кыдаттыц хереженнерниц альпинисчилери чоокта чаа Конгур-Тюбе-Тагныц (бедии 7595 м) бажынче үнгеш, рекордту тургусканнар.

Элээди ооларныц болгаш уруглариныц спорт школалары КУР-да хойу-биле ажыттынып турар, аңаа кичээлди хүндүсү кичээл соонда эрттирип турар. Амгы үеде Кыдаттыц 20 ажыг спортчу дээди школалары күш-культураныц инструкторларын белеткеп турар.

„Болуш“ „ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА“

Тыва Автономнуг областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр эде тургузар дугайында ССРЭ-ниц Дээди Совединиц Президиумунуц Чарлыы-биле солун эгелээн.

«Дүжүттүц үндезини күстен эгелээр» деп мурнуку чүүлду киирген. Тыва областы Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика кылдыр чарлаанынга холбаштыр чоннуц чагааларын парлагылаан.

Шиги арында область Совединиц депутады Хажыт Кууларныц дугайында А. Хертек биле Г. Федосеевтиц очеригин киирген. Чадаанада электростанция тудуунуц оожум чоруп турарынып дугайында Н. Плясовскихтиц корреспонденциязын база парлаан. Оон ыцай малды кыштаглаашкынга белеткээриниц дугайында доочу чүүлдер болгаш шык тарааны каңчаар кадагалаарыл деп консультация парлаттынган.

Үшкү арында медицина эртемнериниц кандидады А. Разумеевтиц **«Нижи деңзи чок байдал үезинде»** деп чүүлү бар. Даштыкыдан материалдарны база ында парлап турар.

Дөрткү арында Г. Брыкалиниц ССРЭ-ниц күрүне банкызынын 40 чыл ооцуц дугайында чүүлүн парлаан. Оон ыцай Тыва АССР-ниц амыдыралындан информациялар киргеп.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бүгүн Тыва АССР-ниц девискээринге шокар булуттарлыг, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Кызылга чаашкын чок. Хат кошкактан өй-тавынга чедир, барыын чүк угланылышкынныг. Агаарныц температурязы областа—2—7, а Кызылга —3—5 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ЕЛБСМ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Азалар күш чок турда»—11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7:30, 9.30 шактарда. (биче залга): «Он ийи ныс болгаш чаңгыс эр»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: «Кызыл парустар» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15 шактарда. «Аңдарган кур чер» (2-ги кезээ) 9.15 шакта.

«ЕНИСЕЙ»: «Бабетта дайынче чоруп тур» — 2.30, 4.30, 6.30 шактарда. «Бирги эшелон»—8.30 шакта.

«ВОСТОК»: «Эртен» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Гвинея шаанда көдээ ажыл-агыйы шоолуг хөгжүвээн, хожудангай колония чурт турган. Француз колониаторлар ук черниц чонун кадыгдошкуну-биле мөлчүвушаан, үндүр сөөртүр чүүлдер болур көдээ ажыл-агый культураларын боттарыныц плантацияларынче өстүрүп турганнар. Эргежок чугула аъш-чемни даштыкыдан киир сөөртүп турган, үндезин чурттакчылар аштаңгы амыдыралга таваржып турган.

Аныяк Гвинея Республика бодунуц национал экономиказын хөгжүдер дугайында сагыш салып турар. Эрткен чылдыц ортаа үезинде чазак үш чыл планын хүлээп алган, ол планны ёзугаар алырга, көдээ ажыл-агый бүлүрүлгези ийи катап улгадыр болгаш аъш-чемниц кол-кол продуктуларынга чурттуц хереглелин хандырар ужурлуг.

Чурукта: Дарбада күрүне фермазында ногааларны ажаап турары.
Фото Синьхуа агентилелдин.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуц 24-63, редакторнуц оралакчызынын 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарынын болгаш харыысалгалыг дежурныйнын 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниц 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниц 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниц 22-64, бухгалтерияныц 31-75, корректорларныц 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01112. Чагыг № 2057. Культура эргелелиниц типографиязы.